

sobotna
priloga

Foto: Joco Znidaršič

Korak nazaj, dva koraka naprej

Činiki seveda trdijo, da so že ves čas vedeli, kako bo. Trezni poznavalci ugotavljajo, da drugače sploh ne more biti. Osebnost prizadeti so prepričani, da jih je življenje že spet ogoljufalo. Pesimisti pa si maneje roke in se zahvaljujejo skritim silam, da se je vse skupaj sploh končalo, kot se je.

Svetovna konferenca OZN o prebivalstvu je po dveh tednih končala delo in o njej je skoraj toliko mnenj, kot je ljudi, ki so tako ali drugače sodelovali na njej in ki zdajle zapuščajo Bukarešto. Kar je čisto nesporno in nedvoumno, so le množice podatkov, izraženih v številkah.

Med temi štirimi dnevi, kolikor je trajala konferenca v romunskem glavnem mestu, je število ljudi na svetu naraslo za dve Bukarešti, se pravi za približno tri milijone. Svetovno prebivalstvo, ki znaša danes približno štiri milijarde, se vsako leto poveča za malone 80 milijonov. V petintridesetih letih se bo torej podvojilo, in ko bomo začeli pisati novo stoletje oziroma novo tisočletje, bo na naši zemlji živelo verjetno sedem milijard ljudi. Velika večina teh dodatnih milijonov — ali kar milijard — bo žvela na najmanj razvitih področjih našega planeta, se pravi tam, kjer je še beda.

Te številke so, kot rečeno, nesporne. Spor se začne šele tedaj, ko si jih začnemo razlagati, ko začnemo tehtati, kaj pravzaprav pomenijo za bodočnost sveta. Tisti, ki so se prvi zavedli, kako strmo naraščajo številke, med katerimi usaka pomeni živga človeka, so se jih ustrašili. Nikdar v človekovi zgodovini se namreč še ni zgodilo, da bi rasle tako vrtoglavo, in nikdar še niso sprožale toliko vprašanj kot jih zdaj.

Bo naš planet zmožen preživeti to nenehno naraščajočo množico? Jo bo zmožen prehraniti in kako? Bo naše okolje zdržalo rastočo množico odpadkov, ki jih človeštvo spušča v zrak, v vodo, v zemljo? Ali zemlja skriva v sebi dovolj tistega, kar imenujemo »naravna bogastva«, ker jih uporabljamo za to, da bi bili čedalje bolj bogati? In kdo vse ima pravzaprav pravico do tega bogastva?

Dolgo je kazalo, da znajo ljudje na ta vprašanja najti le naj bolj preprost odgovor: če je problematično pač veliko število ljudi, je treba njihovo število zmanjšati. Prizadevanja za uresničenje tega sklepa so se zato dolgo okle-

pala enega samega sredstva, ki niti doka neprijetno zvenela ime — pa naj mu rečemo družinsko načrtovanje, kontrola ali omejevanje rojstev, kontrola populacije itd. Tako poenostavljeno gledanje seveda ni dolgo zdržalo preizkušnje, kljub temu pa je presenetljivo, da so se pogledi na prebivalstvo tako hitro in tako radikalno spremenili. In to je nedvomno največje presenečenje te svetovne konference.

Najbolj očitno potrjuje to listina, imenovana osnutek svetovnega akcijskega načrta o prebivalstvu. To je temeljni dokument te konference, ki ga sestavljajo štiri poglavja, oziroma vsega skupaj 63 točk. Največji strokovnjaki OZN — so ga ob posvetih in nasvetih z vsega sveta sestavljali približno eno leto. In ko so ga po dolgotrajnih prisrčenih angustah predložili delegacijam vseh držav, ki sestavljajo OZN in ki so se zbrale tu v Bukarešti, se je z načrtom zgodilo, kot z brezupno slabo šolsko nalogo. Danes je tako početan in popisan, toliko popravljen in predrugačen, da je še komaj podoben samemu sebi.

Vrsta držav se je vzdržala pri-pomb nanj, pa vendar je prišlo nanj približno 350 pismenih amandmajev. Koliko je bilo potem še ustmenih, ne bi znala odgovoriti živa duša. Naposled je iz njega nastal dokument, ki se od prvotnega razločuje po neštetihi besedah, po vrsti spuščenih in vrsti dodanih točk, po celotnem tonu in po čisto drugačni nazorski usmeritvi.

Prej je, recimo, v načelnem delu izhajal iz stališča, da je hitra rast prebivalstva nevarna za prihodnost človeštva in za njegov razvoj. Danes tega ne poudarja več. Prej je opisoval čedalje večjo množico ljudi v nerazvitih deželah kot eno poglavitnih zavor v razvoju. Danes pravi, da so največja zavora kritični mednarodni ekonomski odnosi. Te je treba torej odpraviti, te je treba v temeljih spremeniti, pa bodo države v razvoju hitreje napredovale. Potem je, na primer, nekoč trdil, da imajo vsi ljudje pravico svobodno odločati o tem, koliko otrok bodo imeli, in da jim je treba torej omogočiti, da jih imajo samo toliko in nič več. Danes je od takšnega stališča ostalo breme malo. Naloga, da do leta 1984 vse ljudi, ki to želijo, oskrbimo z informacijami o načrtova-

nju družine in s sredstvi, da to tudi učinkovito izvajamo — je bila črtana. Črtani so bili tudi tisti stavki, ki priporočajo manjše družine.

Kot je bilo mogoče pričakovati, je osnutek akcijskega načrta dobil največ kritik, pripomb in popravkov neurvršenih, se pravi od držav v razvoju. Navsezadnje je bilo to vnaprej jasno, saj se večina problemov, s katerimi se načrt ukvarja, najbolj tiče teh držav. Medtem ko se je naravni prirastek v večjem delu razvitega sveta že skoraj stabiliziral, je rodnost v nerazvitih delih sveta visoka, smrtnost pa prav tako. Medtem ko se razvite države — kljub občasnim krizam — še naprej hitro razvijajo, ostajajo države v razvoju še kar naprej samo v razvoju. Medtem ko so bogati zmeraj bolj bogati, so revni zmeraj bolj revni.

Jugoslavija se je, v skladu s svojo občo usmeritvijo, tudi na tej konferenci trudila za vse tisto, kar lahko zmanjša prepad med razvito in nerazvito polovico sveta, oziroma, ker pač govorimo o prebivalstvu, med razvito tretjino in nerazvito dvema tretjinama. Ker smo proti »krpanju starega sistema«, smo se na vsakem koraku zavzemali za nov ekonomski sistem in ob podpori sedmih drugih držav tudi dosegli, da uvodna točka načrta eksplicitno poudarja nov mednarodni ekonomski sistem, ki ga je sprejela generalna skupščina OZN na letošnjem sestim posebnem zasedanju. Delovna skupina za pripravo načrta je tudi brez vsakega ugovora sprejela stališče, da populacijskih problemov še zdaleč ni mogoče zreducirati samo na analizo trendov prebivalstva in da sedanje stanje v nerazvitih deželah izvira iz kritičnih socialnoekonomskih odnosov na svetu.

Toda takšno stališče neurvršenih je bilo, kot rečeno, že vnaprej jasno. Kdo pa si je upal napovedati, da bodo takšne ali vsaj podobno zveneče besede prihajale tudi iz vrst držav, ki že dolgo sodijo med najbolj razvite? In kdo si je upal napovedati, da se bo nenadoma v Bukarešti pojavil John Rockefeller in se javno posul s pepelom, češ štirideset let sem dal denar za širjenje kontracepcije po svetu, zdaj pa ugotavljam, da sem se motil? Kdo bi si mislil, da je bila še pred kratkim možna izjava »pet dolarjev za planiranje družine je vredno več kot sto do-

larjev, potrošenih za ekonomski razvoj«. In kdo bi si mislil, da bi takšno izjavo (ki je prišla iz ust nekdanjega ameriškega predsednika Johnsona) danes izživljala večina sveta?

Ob koncu svetovne konference torej ni mogoče reči le »seppur si zelo naglo. Ampak zmeraj se najde tudi kakšen ampak in na tej konferenci jih je cela vrsta. Prvi med njimi je skrit v preprostem dejstvu, da tudi države v razvoju živijo v močno različnih razmerah in da se zaradi tega njihovi pogledi v marsičem razlikujejo. Redko naselejene dežele Latinske Amerike in Afrike res lahko trdijo, da so sposobne v spremenjenih socialnih in ekonomskih razmerah preživeti dosti večjo množico ljudi. Kaj pa naj rečejo Indija pa Bangladeš, Sri Lanka, Indonezija, Filipini itd?

Ce pomislimo na komaj predstavljive številke o tem, kako narašča število ljudi v teh deželah — recimo samo to, da v Indiji skoraj polovico prebivalstva predstavljajo otroci, ki še niso dopolnili 14 let — potem ni težko domniti, da so te države na konferenci močno razočarane. Eden od predstavnikov Indije je zagrenjeno izjavil o akcijskem načrtu, da v njem ni več nobenega načrta, akcije pa še manj. Predstavniki Bangladeša se je pred novinarji vprašal, ali ljudje na tej konferenci sploh vedo, kaj se dogaja v njegovi državi. In vrsta ljudi se sprašuje, čemu sploh sklicevati konferenco o prebivalstvu, ko pa kaže, da toliko držav v tem sploh ne vidi problema.

Med temi je najbolj izrazita skupina vzhodnih držav, ki sicer priznavajo, da ponekod to morda že je problem, pri njih pa ne, zato so zahtevali, da se črta neki odlomek, kjer so populacijski faktorji omenjeni kot »resne ovire razvoja«. Ko je na to predstavnik Danske dejala, da ji ni jasno, zakaj smo se zbrali, če to niso resni problemi, je beloruski delegat izjavil: »Nismo se zbrali zaradi rasti prebivalstva, ampak zaradi ekonomskih problemov.«

Tudi o vrsti težav, ki spremljajo rast prebivalstva — na primer o brezposelnosti, migracijah, nagli urbanizaciji, pomanjkanju hrane ipd. — so predstavniki vzhodnih držav menili, da o njih ni treba razpravljati v globalnem merilu, ker njihov primer dokazuje, da se jih da učinkovito rešiti.

Da bi bile stvari še bolj zaplete-

ne, so tu še stališča delegatov Svete stolice in Kitajske. Predstavniki Svete stolice stalno poudarjajo, da se stališče cerkve do kontracepcije in abortusa ni nič spremenilo. Hkrati pa dodajajo, da je nagla rast prebivalstva resno vprašanje, ki ga človeštvo ne sme pustiti v nemar. In Kitajska? Predstavniki Kitajske so prišli na kongres, namenili nekaj puščic — kot je bilo moč predvideti — svojim starim nasprotnikom, potem pa sodelovali pri izdelavi akcijskega načrta. Toda na veliko žalost tistih, ki resnično želijo pomagati pri reševanju vprašanj o prebivalstvu, so ostali pri (približno) tem: »Prihodnost človeštva je neskončno jasna. Nagla rast prebivalstva ni zlo, ampak dobro. Čim hitreje bo raslo število ljudi v tretjem svetu, tem prej bomo premagali svoje največje nasprotnike, to je ameriške in sovjetske imperialiste.«

Uganka je torej ostala uganka. Tista dežela, ki je v najkrajšem času uspešno odgovorila na »vzvišeno rasti prebivalstva«, ne da odgovora na vprašanje, kako je to dosegla, ampak nasprotno celo trdi, da takšnega problema sploh ni.

Zapleteno je bilo torej dogajanje na tej konferenci in hudo naporna pot, ki je peljala od enega do drugega stavka v osnutku akcijskega načrta. Res je sicer, da zdaj mnogi trdijo, da to ni več akcijski načrt, ampak neobvezna resolucija ali pa morda načrt dobrih namenov.

Res pa je tudi, da je minulo šele dvajset let, kar je bila prva konferenca o prebivalstvu. Tedaj si v Rimu nihče ni upal predlagati nič drugega kot to, da je treba upotvoriti številna dejstva, in pri tem je tudi ostalo. Druga konferenca — v Beogradu leta 1965 — se je že drznila odpraviti tabu in je spregovorila o načrtovanju rojstev, vendar je ostalo le pri izmenjavi mnenj med strokovnjaki. Od tedaj pa je osveščenost o teh vprašanjih toliko narasla, da se odločitvam o svojih prebivalcih ne more več izogniti nobena vlada, pa čeprav se grede potem, ko se sestanejo, »ideološki nogomet«, kot je prikor pripomnila Margaret Mead.

Ko je bil vodja naše delegacije dr. Anton Vratuša postavljen pred vprašanje, naj oceni uspeh te konference, se je odrezal: »En korak nazaj in dva koraka naprej.«

Kako dolgi so ti koraki, pa lahko pokaže le prihodnost.

Alenka Puhar

Poštni predal 29 14

Ilja Popit
Uravnilovka je spet nadležna 15

France Popit
Delovni ljudje hočejo biti soustvarjalci politike 16

Miran Potrč
Organizirano in zavzeto k skupnim ciljem

Janko Svetina
Predragi učbeniki 17

Dr. Stane Pavlič
Deklaracije so premalo

Drago Vresnik
Med »ljubljskimi bankirji« 18

Zdravko Stefančič
Poživilna injekcija

Primož Zagar
Zapisek s svetovnega kongresa sociologov o Torontu

Zeljko Kozinc
Upanje za mladega človeka

Janez Jančar
Vizija prometne mreže na Hrvaškem 20

Bogdan Pogačnik
Struga druge stvarnosti

Janez Mesesnel
Umetnost med kamnitimi zidovi 21

Bojan Stih
Pot pod zvezdami južnega neba k Hamletu brez mesečine

Jan Szczepanski
Kako vzgajati sodobnega človeka 22

Jože Snoj
Poletje s Klementom

Miha Brun
Osvežitev v našem prostoru 23

Bogdan Pogačnik
Variante na Libertas 24

Peter Breščak
Tema, ki se izmika

Stane Ivanc
Pogled v prihodnost

Avugust Puđgar
Fahrudin Ali Ahmed 25

Jaka Stular
Kdo ima ključ do prihodnosti?

Avugust Puđgar
Duh iz Punta del Este umira 26

Stane Trbovc
Hormoni ali sistem?

Franjo Krivec
Bovško-kaninski oreh 27

Gjanrandžan
Oče

Vedat Saygel
Pomoč 28

Osebni dohodki

Uravnilovka je spet nadležna

Kako gledajo nanjo v Beogradu, Sarajevu in Zagrebu

Vsaki nekaj let nastopijo v naši družbi obdobja, ko za nekaj časa manj razpablja o tem, kako bi več in bolje delali in tako več zaslužili, kot pa o tem, da smo pravzaprav vsi ljudje, ne glede na delovni prispevek, znanje in izurjenost itd. in ki imamo vsi enake, če čez ne potrebe pa vsaj želodce. Rezultat takšnega gibanja je, da se nekaterim osebnim dohodki povišajo, drugim pa sorazmerno manj, tako da v osebnih dohodkih ni več veliko razlike med tistim, ki je bolj izurjen, ki več zna in več in bolje dela, kot med onim, ki teh lastnosti nima v tolikšni meri. Posledico teh pojavov imenujemo uravnilovka. Potem pa po krajšem ali daljšem obdobju ugotovimo, da takšen način nagrajevanja ni spodbuden in da živi družba negospodarno. Kaže, da smo prav zdej v takšnem položaju, zato smo v Beogradu, Sarajevu in Zagrebu pogledali, kako tam gledajo na ta pojav.

Ne bi mogli govoriti na splošno, da obstaja uravnilovka, pravijo v Zvezi sindikatov Jugoslavije. Obstajajo tako pojavi uravnilovke kot pojavi neopraceno visokih dohodkov. Prej so bile med različnimi gospodarskimi dejavnostmi zelo velike razlike v osebnih dohodkih. Te razlike so se v zadnjih starih letih zmanjšale, kar je dobro. Nikogar ne bi smeli plačati po lepem obrazu ali po diplomu. Osebnih dohodkov mora biti povezan z rezultati dela. Nevarnost, da se pojavi uravnilovka, je samo tam, kjer dohodki niso odvisni od uspehov dela. V gospodarstvu, na primer v Rade Končarju ali Iskri, je ta vezanost že precej uredena. Vsaka vodilna ekipa, ki je odgovorna za produktivnost, dinamiko, akumulativnost itd., bi morala biti tako vezana. Tudi vse vladne bodisi obšinske ali zvezne, imajo takšne ekipe, katerih osebni dohodek bi moral biti odvisen od izpolnjevanja plana, rasti ali padanja proizvodnje, večje ali manjše rasti cen oziroma inflacije, produktivnosti, gospodarnosti itd. Teh funkcionarjev ne opravičuje izgovor, češ da nimajo vsega v svojih rokah. Podpredsednik zveznega izvršnega sveta Borislav Sefer bi na svojem področju lahko prav gotovo storil vsaj toliko, kot dosegaajo na svojem vodilne ekipe v Iskri ali Rade Končarju. To vezanje je boj zoper uravnilovko.

Povezati dohodek z delom

V okviru samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov so v zadnjih dveh letih veliko naredili. Naslednji korak pa bo čim večje povezovanje na ravni federacije, pri čemer bo sindikat napravil veliko več.

V praksi se vselej pojavljajo očitki tistih z nižjih delovnih mest onim na srednjih delovnih mestih. Politika se jo ti na nižjih mestih prenizka osebne dohodke. Oni drugi pa spet poudarjajo, da so zaposavljeni zaposleni na srednjih delovnih mestih. Politika se ni nikdar zavzemala za uravnilovko. Tudi sindikati so bili vselej zoper uravnilovko, kar so poudarjali tudi na vseh zadnjih kongresih sindikatov.

Osebnih dohodkov je zelo neelastičen. Ko ga nekdo doseže, mu ne sme več bistveno padati. Zato ne more biti govor o zniževanju najnižjih osebnih

dohodkov. Morali pa bi izpopolnjevali merila delitve, ki so bila pred leti že bolj izdelana.

V gospodarski zbornici mesta Zagreb pravijo, da bi bilo težko govoriti, da se je uravnilovka uveljavila na splošno in da so nekateri vrste delavcev plačane preniško oziroma previsoko. To je moč ugotoviti le v vsakem podjetju, ustanovi ipd. posebej in pri vsakem zaposlenem posebej, ter tam iskati vzroke zanjo. Trditve, da uravnilovka zmanjšuje produktivnost, pa je huda, saj bi se potem morali vprašati, kdo je uravnilovko povzročil, saj je zniževanje produktivnosti sabotaza. Zbornica ima v rokah le podatke o povprečnih osebnih dohodkih, ki ji jih pošiljata služba družbenega knjigovodstva in zavod za statistiko, to pa nikakor ni dovolj za temeljito oceno.

Sekretariat za delo SR Srbije je junija letos ocenil sistem samoupravnega sporazumevanja in družbenega dogovarjanja pri delitvi dohodkov in osebnih dohodkov po dvehletni takšni delitvi in ugotovil, da je ta sistem dal pozitivne rezultate in da so ga delavci sprejeli. Hkrati pa so ugotovili, da niso dovolj obdelali temeljev in meril za ugotavljanje delovnega prispevka posameznega delavca.

Dogovori povzročali uravnilovko

Od leta 1971 so se tudi zmanjšali razponi med najvišjim in najnižjim povprečnim osebnim dohodkom. V gospodarstvu SR Srbije je znašal ta razpon 1971. leta 1 proti 2,8, lani pa le še 1 proti 1,9. Ti razponi pa so se zmanjšali tudi znotraj gospodarskih dejavnosti. Tako je bilo še leta 1972 razmerje med tekstilno in naftno industrijo ena proti 2,2, lani pa razmerje tekstilne industrije proti elektroenergijski ena proti 1,8. Kot so ocenili, je to zniževanje povzročilo več dejavnikov, med njimi pa je tudi uporaba samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov in vpliv povečanih najnižjih dohodkov, pravijo.

Lani so se v gospodarstvu SR Srbije v primerjavi z letom 1972 zmanjšali razponi osebnih dohodkov pri vseh, razen pri magistrih in specialistih. To zmanjšanje je nastalo zaradi povečanja osebnih dohodkov nekvalificiranih delavcev. Pri njih so se povprečni osebni dohodki povečali za 13,5 odstotka, delež te vrste delavcev med vsemi zaposlenimi pa znaša 14,2 odstotka. To kaže, da so uresničevali politiko povečevanja nizkih osebnih dohodkov, da bi s tem povečali standard takšnih delavcev, to pa je zmanjšalo razpore in povzročilo uravnilovske težnje.

Sicer pa v sekretariatu za delo republike Srbije poudarjajo, da se pri nagrajevanju ravna po rezultatih dela ter po sklepu drugega kongresa samoupravljalcev v Sarajevu, namreč po načelu, da morajo gospodarske organizacije, ki dosežejo večji dohodek, imeti tudi večje osebne dohodke, vendar pa morajo dati tudi več v skale in obratno.

Na 21. seji izvršnega komiteja predsedstva ZKI so sklenili povečati dohodek delavcev z najnižjimi dohodki, da bi premostili povečane življenjske stroške. Zato, da bi zožili socialne razlike med delavci, so znižali razpore med osebnimi dohodki različnih gospodarskih dejavnosti. V kakšni meri so to storili, je bilo odvisno od položaja delovne organizacije. Pričakovati bi bilo, da bi tiste z večjim dohodkom obdržale večje razpore. Tiste pa, ki nimajo toliko dohodka, so to težje dosegle, zlasti ker so v zadnjih letih hitreje povečevali najnižje

dohodke, zaradi česar so se dohodki nekvalificiranih delavcev približevali dohodkom kvalificiranih delavcev.

Mnogi menijo, da so družbeni dogovori s tem, ko so določili najvišji možni osebni dohodek, omejili možnosti nagrajevanja, vendar so v teh mejah vendarle obstajale možnosti zanj. Ta sistem glavnem omogoča nagrajevanje, pomanjkljivosti pa je moč odstraniti. Zlasti je treba obdelati vprašanje minulega dela in vprašanje dohodka, ki ni rezultat dela.

Načeli socialne zaščite in delitve po delu bo moč uresničiti šele tedaj, ko bodo gospodarske organizacije ustvarjale tolikšen dohodek, ki bo to omogočal, pravijo v srbskem sekretariatu za delo. Zdajšnjih najnižjih dohodkov ni mogoče znižati. Najvažnejše je povečati produktivnost. V načelu ne smemo biti proti povečevanju najnižjih osebnih dohodkov, upoštevati pa moramo tudi kvalificirane delavce. Zdej o tem razpravljajo, vendar še ne vedo, ali bodo spet sprejeli družbeni dogovor, ki bi veljal za vso republiko, ali pa bodo sprejeli le samoupravne sporazume.

Strah pred delavci

V industriji kmetijskih strojev Zmaj pri Beogradu pravijo, da je pri njih uravnilovka zelo izrazita in sodijo v sam vrh takšnih podjetij v Srbiji. Na takšen položaj kaže tudi podatek, da so pred nekaj leti ugotovili, da je bilo tedaj od 3.000 zaposlenih kar 800 zaposlenih odveč. Sicer pa o vprašanju uravnilovke pri njih niso hoteli govoriti, češ da to brez dovoljenja njihovih delavcev ne smejo.

V sindikatih Bosne in Hercegovine poudarjajo, da socialistična družba ne more brez solidarnosti delavskega razreda. Vendar pa so doseženi družbeni dogovor, samoupravni sporazumi in zakoni prispevali, da se je razvila tudi uravnilovka, katero ni sindikat nikdar zagovarjal. Zdej ni zadostne spodbude. Uravnilovka je enako zlo kot prevelike razlike v dohodkih. Zaradi nje ni zadostne delovne spodbude, ker delavec ve, da ne bo dobil za svoje delo ne več ne manj. To pa je nevarno in tako ni moč več nadaljevati.

Delavec zato nima spodbude za svoje delo, ker bodisi zunaj, bodisi znotraj delovne organizacije ni izdelana tako težko najti, sklepamo dogovore, ki pa ne spodbujajo. Zato morajo delavci sami najti rešitve.

Zdej so izdelali dogovore in sporazume po grupacijah, v delovnih organizacijah pa jih niso izdelali. Če bi to napravili analitično oceno delovnih mest, bi bila to tudi delovna spodbuda.

V Bosni in Hercegovini prvi spreminjajo

Konec julija so pripravili osnutek novega družbenega dogovora o usklajevanju delitve dohodka in delitve denarja za osebne dohodke v Bosni in Hercegovini, ki je enoten za gospodarstvo in negospodarstvo. Po skupnih posameznih dejavnosti, ki naj bi jih bilo 54, pa bodo sprejeli podrobne samoupravne sporazume. Novi družbeni dogovor naj bi določil le nekatere bistvene temelje in okvire za usklajevanje delitvenih razmerij. Osnutek ne določa konkretnih meril za določitev povprečnih, najnižjih in najvišjih začetnih temeljev osebnih do-

hodkov, niti razpore (omejitve) med najvišjim in najnižjim doseženim osebnim dohodkom posameznih izobrazbenih vrst delavcev.

Dohodki delavcev od minulega dela bodo morali biti odvisni od prispevkov tega delavca k razvoju materialnega temelja združenega dela, od prispevkov k povečanju dohodka, od izločanja za stanovanjsko graditve, za socialno zavarovanje itd. Vendar pa osnutek dogovora omejuje takšne dohodke iz minulega dela na največ 15 odstotkov skupnega mesečnega čistega osebnega dohodka posameznega delavca. Namen takšne omejitve je zmanjšati neopraceno velike razlike iz tega vidra, dokler v organizacijah ne bi izdelali objektivnejših meril.

Še naprej bo ostal najnižji osebni dohodek delavca za normirani delovni učinek, ki naj bi pri polnem delovnem času (182 ur na mesec) znašal najmanj 60 odstotkov povprečnega letnega osebnega dohodka v Bosni in Hercegovini, ki so ga bili dosegli v preteklem letu. Vendar pa bo moč najnižji osebni dohodek zmanjševati, kadar delavec ne bi naredil toliko, kot zahteva normirani delovni učinek, vendar ne nižje, kot znaša minimalni zadržani osebni dohodek, ki ga določa zakon. Najvišji osebni dohodek v republiki pa ne bi smel biti večji kot povprečen čist mesečni dohodek iz prejšnjega leta, ki bi ga pomnožili s 4,50. Po ocenah bi naj tako znašal prihodnje leto najnižji osebni dohodek 1350, najvišji pa 10.050 dinarjev.

Ta družbeni dogovor naj bi pričel veljati s prvim januarjem prihodnjega leta, samoupravne sporazume in druge samoupravne predpise na temelju tega dogovora pa naj bi uskladjili s tem dogovorom do konca marca 1975.

Vsi so načelno zoper

Skupine dejavnosti naj bi s samoupravnimi sporazumi določile skupna merila za prikazovanje ravnih poslovnih uspeha organizacije. Pri tem naj bi upoštevali naslednje vrstine: stopnja izkoriščanja osnovnih in obratnih sredstev, stopnje akumulacije gledane na uporabljen poslovni sredstva in delež akumulacije v dohodku organizacije, doseženi dohodek glede na uporabljen denar, raven doseženega dohodka »pogojno« nekvalificiranega delavca, raven bruto osebnih dohodkov in skupne porabe po »pogojnem« delavcu ter upoštevati druge vrstine, ki morejo čim bolj objektivno izraziti raven doseženega uspeha.

Sekretariat za delo Bosne in Hercegovine trdi, da je bil vselej zoper uravnilovko. Ves sistem je tak, da bi jo moral preprečiti. Čeprav ni v skladu s sistemom, se uravnilovka kljub temu pojavlja. Vzroke, zakaj se pojavlja uravnilovka, je treba iskati vse od zavesti pa do materialnega položaja delovne organizacije.

Vprašanje uravnilovke se ne pojavlja povsod. Ni res, da bi sedanji sistem spodbujal uravnilovko, pač pa jo je spodbujala nedosledna uporaba teh predpisov v delovnih organizacijah.

Prav tako so k temu prispevali tisti, ki so na primer kljub temu, da je družbeni dogovor določil, da kvalifikacija ne opredeljuje tudi osebnega dohodka, to vendarle tako pojmovali. Seveda to ni bilo le zaradi pojmovanja, ampak tudi zaradi položaja organizacij, ki niso razvite. Tam, kjer so slabša notranja organizacija, produktivnost manj samoupravljajna, tam je prišlo tudi do uravnilovke. Ničče ne reče, da je za uravnilovko, ničče ne reče, naj bodo vsi osebni dohodki en-

ki, pa kljub temu težimo k zoževanju meril.

Ni izdelan sistem, ki bi meril delo vsakega posameznika, če bi bil, se uravnilovka ne bi pojavljala.

Vsak osebni dohodek, bodisi najmanjši ali najvišji, ki ni v skladu z rezultatom dela, je slab. Uravnilovko imamo lahko tudi pri veliki rasti osebnih dohodkov in pri velikem skupnem znesku za osebne dohodke, če jih ne delimo po delu, in obratno. Družbeni dogovor bo zavezal temeljne organizacije, da bodo v samoupravnih sporazumih pri delitvi osebnih dohodkov upoštevale obseg dela, kvaliteto dela, zamatnost dela, delovne napore in delovno odgovornost. Tudi najnižji osebni dohodki se bodo znižali, če ne bo delavec opravil najosnovnejšega dela.

Obetajo si rast akumulacije in osebnih dohodkov

Ne bi mogli trditi, pravijo, da se Bosni in Hercegovini mudi s sklenitvijo novega družbenega dogovora, pač zato, ker je prva dala v javno razpravo njegov osnutek. Opozoriti je treba, da so že oktobra lani pripravili gradivo o potrebnosti dodelave sedanjih predpisov. Od novih določil pričakujemo boljše rezultate dela in skladnejšo delitev dohodka, ki bo omogočila rast osebnih dohodkov in akumulacije. Hkrati pa naj bi na njegovi podlagi izdelali posamezna merila delitve dohodka, ki naj bi odstranili uravnilovko, in dosegli delitev osebnih dohodkov po rezultatih dela.

Res je, da uravnilovka v naši družbi pogosto oživi. Vzroke za to je iskati v nepopolnem pojmovanju ukrepov delitve dohodka. Pogosto smo delavci in mi pripravljali zlorabiti sistem. Išemo, kar potrebujemo, ne glede na učinek, zatrujajo sekretariatu za delo SR Bosne in Hercegovine.

V Energoinvestu v Sarajevu, ki ima sedaj v vseh svojih enotah v Jugoslaviji 28.200 zaposlenih, trdijo, da na splošno ne morejo reči, da bi se gibal k uravnilovki, čeprav so se razlike v osebnih dohodkih med nekvalificiranimi in srednje kvalificiranimi zaradi raznih socialnih dodatkov manjšale. Sicer pa jim je, kot pravijo, veljavni republiški družbeni sporazum dovolil, da so imeli kot zamotano sestavljena delovna organizacija svoj samoupravni sporazum. Ker ima Energoinvest ugodno izobrazbeno strukturo (z visoko in višjo izobrazbo jih je 12 odstotkov, visokokvalificiranih 10 odstotkov, kvalificiranih 30 odstotkov, polkvalificiranih 11 odstotkov, nekvalificiranih 17 odstotkov ter z nižjo strokovno izobrazbo 6 odstotkov), prav tako pa si prizadeva pomladiti delavce na delovnih mestih, od katerih je najbolj odvisen delovni uspeh, zato niso ogrozili osebnih dohodkov vodilnih delavcev in tistih z dolgoletnim stažem. Sicer pa so vsa delovna mesta sistemizirana in jih glede na to tudi nagrajujejo.

Treznili jih je skrb za strokovnjake

Tako je v Energoinvestu v prvih štirih mesecih letos znašal povprečni osebni dohodek zaposlenega (brez socialnih dodatkov) z visoko šolsko izobrazbo 4036, s srednjo izobrazbo 2589, osebni dohodek polkvalificiranega delavca 1851 in nekvalificiranega 1584 dinarjev.

Najnižje osebne dohodke pa so izplačevali v višini kakršno je predpisala posamezna republika, na področju katere je posamezna njihova TOZZ.

V centralnem komiteju Bosne in Hercegovine so prepričani, da Energoinvest v primerjavi z drugimi delovnimi organizacijami ni imel izjemno ugodnega položaja, ker je moral podpisati samoupravni sporazum v okviru svoje gospodarske dejavnosti in v svoji skupini podjetij. Sicer pa je v tem podjetju temeljna mladost skrb za strokovne ljudi, zato jih tudi izpodbujajo.

Ni pa dvoma, da v republiki obstaja uravnilovka, pravijo v CK Res pa se CK Bosne in Hercegovine že od prej zavzema, da mora Bosna in Hercegovina, zato ker je nerazvita, bolj nagrajevati strokovnjake kot pa Slovenija. Zlasti po letu 1967, ko je padla republiška proizvodnja kar za 3 odstotke, so ustvarili razpoloženje, da je treba kadre spodbujati.

V uravnilovko slijo družbeni odnosi

Prejšnji družbeni dogovor o delitvi dohodka je Bosna in Hercegovina sprejela med prvimi zaradi pritiska socialnih razlik. Vedeli pa so vnaprej, da bo to vneslo prvine uravnilovke in da ga bo treba na kratka obdobja spremljati. Sicer pa so v razpravah o socialnih razlikah in socialni politiki opozorjali, da bodo za one z nizkimi osebnimi dohodki razne ugodnosti: cenejši prevoz, štipendije, šolanje, stanovanje različno visoke stanarine ipd., ustvarile položaj, ko bo strokovni in ustvarjalni delavec najbolj oškodovan. Zato so opozorjali na načine, kako bi bilo treba urejati. Politična opredelitev komunistov je bila vselej boj zoper uravnilovko. Zdej pa je gospodarstvo zahtevalo, da se odstrani uravnilovka.

Čeprav so delavci za solidarnost in socialno politiko, je bil del najbolj ustvarjalnih in strokovnih delavcev pritisnjen. Sedaj bo treba to popraviti in izkoristiti uspehe socialne politike. Politično najnižjih osebnih dohodkov in doseženih pravic ne bo moč zniževati. Nobena delovna organizacija tudi ne bo tako lahko posegla v akumulacijo. Ta dodaten denar za nagrajevanje strokovnih delavcev bo moč dobiti le v boju za večji dohodek. Sicer pa postane najnižje plačani delavec ob socialnih dodatkih, ki mu zvišajo dohodek, dovetnejši in razumnejši do višjega nagrajevanja in nagrajevanja v večjih razponih strokovnih delavcev.

Res je, da se uravnilovka ponavlja, ker živi v mislih, v filozofiji ljudi in spremlja vsak napor pri kakršnem koli sistemu nagrajevanja. Odvisno je le, koliko je družbeno podprta. To, kar sili varjo, so realni družbeni odnosi. Ko pa življenje pritiska, se je uravnilovki treba upreti, pravijo v CK ZK BiH.

Očitno je torej, da se povsod resno zavedajo, da je uravnilovka škodljiva. Prav tako pa je tudi očitno, da takšni pojavi ne uživajo nobene, tudi ne tih politične podpore. Obstajajo različne ocene o tem, kolikšna je uravnilovka, res pa je, da so se razponi v osebnih dohodkih zožili in da ob takšnem ožjenju izginja delovna podoba.

Ilija Popit

foto: Leon Dolinšek

Aktualne naloge ZK in mladine

Delovni ljudje hočejo biti soustvarjalci politike

Nekatere misli predsednika CK ZKS Franceta Popita

Na tretji mladinski poletni politični šoli Zveze mladine Slovenije je okoli 400 delegatov vseh mladinskih, študentskih in specializiranih organizacij povzelo dosedanje razprave o osnutkih dokumentov za IX. kongres zveze socialistične mladine Jugoslavije in Slovenije. Kljub temu, da šola ni bila namenjena idejnopoličnemu izobraževanju in usposabljanju, kot sta to bili prvi dve, pa so tudi na tej šoli pripravili javni tribuni, ki sta bili predvsem namenjeni seznanjanju mladih z osrednjimi družbenopolitičnimi dogajanjmi pri nas. S tribunami naj bi bila tudi načrtovana splošna politika in vloga mlade generacije, rabili naj bi kot osnova za še jasnejšo opredelitev ciljev, ki jih mladi zastavljajo v kongresnih dokumentih. Tribuno o temeljnih dolgoročnega razvoja Jugoslavije do 1985 je vodil član izvršnega komiteja predsedstva CK ZKS Miran Potrč, o aktualnih nalogah po X. kongresu ZKJ pa je na drugi javni tribuni govoril predsednik CK ZKS France Popit.

Tovariš Popit je uvodoma govoril o nekaterih najpomembnejših nalogah, ki čakajo zvezo komunistov in ki smo jih mi vsi dolžni uspešno opraviti. Da bi jih v celoti razumeli in se jih učinkovito lotili, si moramo ogledati tudi nekatere značilnosti sedanjega političnega trenutka. Zelo pomembno je dejstvo, da načrtujemo svojo dejavnost med delovnimi ljudmi v času uresničevanja zveze in republiških ustav, ki opredeljujejo pravne možnosti za uveljavljanje samoupravnih odnosov, v oporo pri delu pa so nam tudi idejnopolična izhodišča za delovanje subjektivnih dejavnikov, t. j. zveze komunistov in drugih družbenopolitičnih organizacij, ki smo jih opredelili na kongresih ZK.

Pomembno zgodovinsko dejanje

To nam narekuje, da opredelimo naše naloge v skladu s temi dokumenti in da se borujemo za uresničevanje nalog, ki so zapisane v kongresnih dokumentih in ustavi. Čeprav nas čaka veliko nalog na različnih področjih družbenega dela, pa gre ključno temu za osnovno zgodovinsko nalogo ZK, ki jo komunisti včas delovanja svoje organizacije sicer z različnimi prijemi in metodami, vendar dosledno uresničujemo; organizirano si prizadevamo, da bodo delavci na podlagi svojega dela z družbenimi sredstvi odločali o pogojih, sredstvih in rezultatih ter uporabi svojega živga in minulega dela. Komunisti in organizacije ZK so pri uresničevanju te naloge zlasti dolžne poiskati odgovor na vprašanje, s kakšnimi oblikami proizvodnih, ekonomskih in političnih odnosov naj bi razreševali in odpravljali tista protislovja v naši družbi, ki se izražajo v spopadu med samoupravljanjem ter tehnokratskim in vsakršnim drugim odtujevanjem upravljanja in razpolaganja s sredstvi v družbeni lasti, predvsem s sredstvi za razširjeno reprodukcijo. Revolucionarni in ustavni odgovor na to vprašanje je treba, kot je znano, iskati v doslednem uresničevanju bistva novega proizvodnega odnosa, v katerem delavci sami v samoupravno združenem delu uravnavajo vso družbeno reprodukcijo, ne pa kdo drug v njihovem imenu. Oblikovati in krepiti moramo takšne družbene odnose, v katerih bo postala država prodir in orožje v rokah delavskega razreda. Gre torej za to, da se delavski razred dokončno otrese odnosov, ki so vladali v stari kapitalistični družbi. Znano je, da ustvarja delavec razen tega, kar potrebuje za svojo lastno reprodukcijo, tudi presežek vrednosti. Le-tega v kapitalistični družbi pobira kapitalist, v državnem socializmu država, pri nas pa postavljamo temelje za to, da bodo s presežno vrednostjo v celoti razpolagali tisti, ki jo ustvarjajo, da bodo proizvajalci razpolagali z živim in minulim delom, z rezultati tega dela, z družbeno in razširjeno reprodukcijo. To je pomembno zgodovinsko dejanje: gre za osvoboditev človeka, za osvoboditev dela, za uveljavljanje zgodovinskega interesa delavskega razreda, ki je v tem, da odloča o plodovih svojega dela.

Ko je predsednik CK ZKS govoril o uravnavanju našega gospodarskega razvoja, je rekel:

Ob tej priložnosti ne nameravam podrobno govoriti, kako je v času kapitalizma pri nas med kapitalisti in delavskim razredom potekala bitka, kdo bo razpolagal s presežno vrednostjo, niti o tem, kdo razpolaga s presežno vrednostjo v državnem socializmu, pa tudi ne o poti našega administrativnega socializma, ko smo morali zaradi razrušenosti naše dežele, gospodarske nerazvitenosti itd. združiti sredstva, ki so jih ustvarjali delovni ljudje, in to ne samo za nove investicije, ampak celo sredstva amortizacije starih podjetij, da je lahko država s pomočjo plana ta sredstva razdeljevala in uravnavala gospodarski razvoj. Vse to je tudi vam, mladim, dobro znano. Ko smo leta 1950 začeli uveljavljati delavsko samoupravljanje, je to pomenilo spremembo dotdanje politike in prejšnjih proizvod-

nih družbenih odnosov. V skladu z razvijanjem socialističnega samoupravljanja smo vedno bolj upoštevali načelo, da mora delavec oziroma neposredni proizvajalec odločati o pogojih in rezultatih svojega dela, vključno s tem, kako bo uporabljena presežna vrednost, ki jo ustvarja.

S sprejemom nove ustave letos pa smo sklenili obdobje oblikovanja pravnih možnosti za uveljavljanje teh načel. Razumljivo pa je, da je od zaplanih pravnih možnosti do tega, da bi takšne odnose resnično ustvarili, še dolga pot, da si bodo morali subjektivni dejavniki v naši družbi še precej prizadevati za uresničitev te naloge. Ne delamo si utvar, da bi lahko ustavna načela uresničili preko noči, vendar pa tudi ne smemo odlašati z njihovim uveljavljanjem. V nekaterih delovnih organizacijah pa že poskušajo odlagati spreminjanje proizvodnih družbenih odnosov v duhu ustave med svoje jutrišnje naloge.

Zoper parole o stapljanju

Menim, da smo bitko za nove samoupravne socialistične odnose uspešno izvojevali. Če smo jo hoteli dobiti, smo morali za to predvsem usposobiti zvezo komunistov in se tudi znotraj nje borovati za to, da bi ustavna načela idejnopolično uveljavili. In tako smo se v ZK in družbi odločno spopadli s protisamoupravnimi in protisocialističnimi silami z unitarizmom, liberalizmom, tehnokratizmom in raznimi drugimi težnjami, ki jih vse označuje skupno prizadevanje: onemogočiti neposrednim proizvajalcem, da bi sami razpolagali s presežno vrednostjo.

Tudi zvezo komunistov smo morali prilagajati novim družbenim odnosom. Od VI. kongresa ZKJ naprej smo partijo, ki je opravljala oblast v imenu delavskega razreda, spreminjali v organizacijo zveze komunistov, ki naj kot avantgarda delavskega razreda odseva in se bojuje za uveljavljanje njegovih interesov in ki ne sme imeti kakšnih posebnih interesov zunaj interesov delavskega razreda. Hkrati smo se morali borovati tudi za ponovno uveljavitev vodilne vloge ZK v naši družbi, ki so jo naši organizaciji odrekli tisti, ki so postavljali svoje interese nad interese delavskega razreda. Opravka smo imeli tudi s parolami, da pri nas delavskega razreda ni, oziroma, da se ta staplja z inteligenco v silo moči in znanja. Zato se je bilo treba z idejnopolično akcijo odločno zavzeti za ponovno uveljavitev razlike o obstoju in zgodovinski vlogi delavskega razreda, v takšnem smislu in pomenu, v kakršnem je o delavskem razredu govoril Marx, ter o vlogi ZK kot avantgardi delavskega razreda.

Akcijska in idejna enotnost mladine

S takšnimi pojmovanji smo se v ZK uspešno spopadali skoraj ves čas pred zadnjimi kongresi ZK, je nadalje poudaril tovariš Popit. Danes lahko ugotovimo, da je ZKJ in ZK v vseh republikah in pokrajinah usmerjena k prizadevanju za razvijanje socialističnega samoupravljanja, za prevladujočo vlogo delavskega razreda, ki naj razpolaga z rezultati in pogoji svojega dela, in da v teh stališčih med organizacijami v republikah in pokrajinah ni razločkov.

Seveda smo morali tudi v metodah dela ZK in drugih političnih organizacijah marsikaj spremeniti. Pri tem smo si predvsem prizadevali, da bi politika ZK odsevala resnične sedanje in dolgoročne interese delavskega razreda. V tej razredni usmerjenosti smo uspešni, saj nam obdobje zlasti po 21. sejli predsedstva ZKJ kaže, da je ZK ponovno pridobil ugled v delavskem razredu in najširših plasteh delovnih ljudi. Uspešni smo zato, ker smo v programu svoje politike sprejeli taka stališča in naloge, ki ustrezajo interesom delavskega razreda in najširših plasti delovnih ljudi. Hkrati smo se morali borovati za okrepitev tistega elementa v zvezi komunistov, ki neposredno predstavlja interese delavskega razreda. Zavezamo smo se in se še borujemo za to, da bi zagotovili delavsko večino v ZK, v nekaterih občinskih organizacijah že imajo delavsko večino v ZK. Pri tem so opravili pomembno vlogo aktivisti komunistov delavcev, ki smo jih ustanovili prav z namenom, da bi se z njihovo pomočjo močnejši izrazili neposredni interese delavskega razreda. Podobno tudi v zvezi mladine ustanovljamo aktivne mladih delavcev v delovnih organizacijah. Menimo, da je prav tu treba organizirati središče naših prizadevanj za vključevanje novih članov ZK in povečanje števila delavcev v ZK. Ti aktivni naj bi v svojo dejavnostjo pomenili kontinuiteto revolucije. To pa seveda ne pomeni, naj bi se sektaško opredeljevali do drugih slojev mladine. Aktivni komunistov mladih delavcev naj bi izžarevali delavsko zavest in interese delavskega razreda na kmečko, šolsko in študentsko mladino; postali naj bi dejavniki povezovanja vseh plasti naše mladine.

Organizacijske spremembe, ki ste jih napravili v ZM in ki jih nameravate predlagati tudi na kongresu ZMS, pomenijo uresničitev stališč, ki jih je opredelila zveza komunistov na eni iz-

med konferenc ZKJ. To pot je treba nadaljevati. Le tako bomo uspešno zagotavljali kontinuiteto revolucije in razširili vpliv delavske mladine na druge plasti mlade generacije ter utrjevali akcijsko in idejno enotnost vse mladine. Kot posebno pomembno ocenjujem tudi dejstvo, da se študentska mladina vključuje v organizacijo mladine, s čimer se krepi akcijska in idejna enotnost mladih.

Nauk iz preživele prakse

Komunisti smo bili v preteklosti preobremenjeni s problemi svoje organizacije, zato nismo vedno uspešno opravljali svoje vloge kot dejavniki usmerjanja in vplivanja na mlado generacijo. Tudi marsikateri komunist, ki je delal v mladinski organizaciji, ni vedno deloval tako, kot bi bilo treba. Znano vam je, da smo bili v Sloveniji priče poskusom, da bi iz zveze mladine na tudi iz zveze sindikatov naredili vzporedni organizaciji, ki naj bi konkurirali zvezi komunistov. Posamezniki so takšno svoje početje utemeljevali s potrebo po političnem pluralizmu ter si prizadevali podrediti mladinsko in sindikalno organizacijo svojim interesom: v organizaciji so uveljavljali predvsem forumsko delo v tem pa videli predvsem možnost za lastno politično kariero. S tem in ob tem pa so zapostavljali delo z delavsko, kmečko in dijaško mladino. V pripravah za kongres ste ta vprašanja že analizirali in tudi ugotovili, da se je v zadnjem času marsikaj spremenilo. Sedanje mladinsko vodstvo je potegnilo nauk iz preživele prakse organiziranja mladine tako, da se razmere v mladinski organizaciji izboljšujejo, dejavnost vas mladih aktivistov, pa postaja vsebinsko bogatejša in bolj učinkovita.

Upreti se težnjam enega dela klera

V preteklem obdobju smo občutili pomanjkljivost v delu komunistov z mladino tudi v tem, da si nismo dovolj prizadevali za idejnopolično vzgojo mlade generacije. Z letošnjim letom uvajamo v šole nov predmet »Samoupravljanje s temelji marksizma«, kar je prva stopnica na poti, da bi se šola nudila nekaj idejnega in družbenopolitičnega znanja mladim ljudem. To pa je šele začetek; nedvomno bodo morale tako organizacije ZK kot tudi mladinske organizacije še veliko storiti za idejnopolično rast in osveščeno mlade generacije.

Zavedati se moramo, da bo bitka za nadaljevanje naše revolucije dolgotrajna in v mnogoceteri odvisna od tega, ali bo mlada generacija sprejemala vpliv zveze komunistov ali pa bodo vpliv najo pridobile druge sile.

Potlej se je tovariš Popit med drugim lotil ljudi, ki zavajajo mladino na stranske poti, hkrati pa se nočejo zavedati, da klerikalizem že davno več ne sodi v našo družbo.

Dobro najbrž veste, da si prizadevajo pridobiti vpliv na mladino nosilci vseh mogočih idejnih gibanj, je rekel France Popit. Pri tem mislim predvsem na aktivnost enega dela klera pa tudi klerikalno usmerjenih »civilov« ki menijo, da je možno tok družbenega razvoja pri nas obrniti nazaj. Mi se moramo upreti tem težnjam. Nikomur in pod nobenim pogojem ne smemo dovoliti, da bi rušili pridobitve revolucije, za katere smo dali tolikšne žrtve v NOB in vložili toliko prizadevanj v času povojne izgradnje. Tega ne bomo dovolili nikomur. Zato se moramo organizirati tako, da bomo uspešno kljubovali tem težnjam, ki so pri nas še žive. O vplivu klerikalizma veliko govorimo, bolj pa bi bilo, če bi manj govorili, pa več naredili za to, da odtegnemo mlade ljudi izpod vpliva klerikalno usmerjenih sil, in to ne samo z administrativnimi ukrepi — kjer je potrebno, naj, razumljivo, intervenira tudi tožilstvo in sodišče — ampak predvsem s tem, da se v mladinski organizaciji organizirate tako, da bo ta organizacija odsevala interese mlade generacije, ustrezala njenim željam in potrebam, da boste bodisi sami, bodisi skupaj z drugimi družbenimi dejavniki razreševali probleme, ki tarejo mlade ljudi itd. Prav gotovo se vaše vodstvo zaveda, da bo organizacija ZM toliko močnejša, kolikor bolj bo odsevala interese mlade generacije. Ti pa spet niso nekakšni posebni interesi mladih, ampak so to skupni družbeni interesi, tako kot je vsak družbeni problem hkrati mladinski. Prepričan sem, da vodstvo ZM to dobro razume in da v tem smislu tudi deluje.

Brezuspešno opozarjanje

Protisamoupravna in protisocialistična dejavnost posameznikov in skupin iz cerkvenih krogov že močno presega z zakonom dovoljeno, kar je razkrila tudi služba družbenega knjigovodstva pri pregledu poslovanja »Družine« in »Ognjišča«, da ne govorim o drugih aktivnostih, ki niso v skladu z ustavo in nimajo ničesar skupnega z vero in opravljanjem verskih obredov. Takšne in podobne pojave smo doslej

le registrirali in nanje opozarjali cerkvene predstavnike, toda kaže, da brez kakšnega posebnega uspeha.

Hkrati, ko govorim o vsem tem, naj naslovim kritiko tudi na nas same. Jasno je, da se del cerkve ni odpovedal in se ne bo odpovedal boju za to, da bi si cerkev ponovno pridobila nekdanji politični položaj v naši družbi. V teh težnjah pa bo uspevala samo tam in tako dolgo, dokler bomo mi slabi, dokler naše organizacije ne bodo aktivne, dokler ne bodo v celoti zadovoljevale interesov mladih ljudi in jih pritegnile v svojo aktivnost in zagotavljanje svoj vpliv nanje.

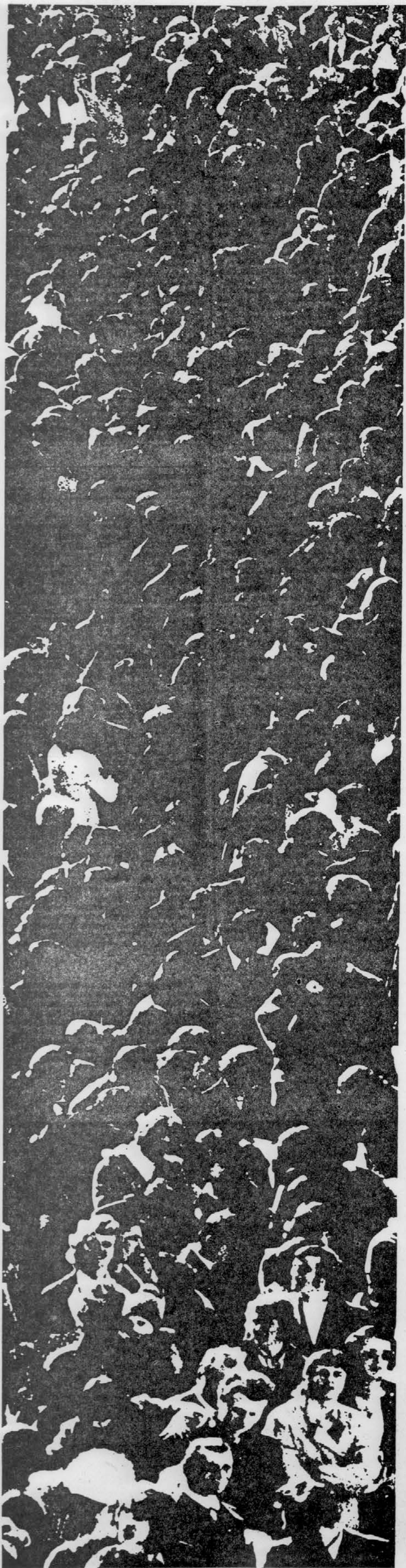
V SZDL šele v zadnjem času odločno uveljavljamo stališče, da ta najbolj množična organizacija predstavlja zvezo vseh naprednih sil. ZK je znotraj SZDL eden izmed dejavnikov, ki spodbuja in povezuje vse samoupravne socialistične sile v enotno politično akcijo. Se vedno pa se tudi med komunisti srečujemo z mišljenjem, da takšna vloga ZK pomeni slabitev ZK; ne vidijo bistvene pomena tega, da je tako ZK povezana z vsemi delovnimi ljudmi. Tako kot je dosegala KP v času NOB dobre rezultate, ker je bila vedno povezana z množicami, moramo imeti tudi zdaj množično podporo, če se želimo uspešno borovati proti nasprotnikom socialističnega samoupravljanja. Tudi bitko proti pojavom klerikalizma moramo voditi skupaj z vernimi množicami, saj jo vodimo le proti silam, ki si prizadevajo izkoristiti vero v politične namene, ne proti vernikom. Na teh osnovah smo tudi v NOB, skupaj z vernimi množicami izbojevali bitko proti bogoljubnosti kot eni izmed oblik klerikalizma.

Ne moremo pričakovati, da bi imela ZK kakor tudi SZDL vpliv in podporo v množicah, če s svojo aktivnostjo ne bomo prodrli v vsako celico družbenopolitičnega življenja in sistema. Organizacija ZK, SZDL pa tudi mladine moramo imeti v vsaki krajevni skupnosti, v vsaki temeljni organizaciji združenega dela, v vsaki interesni skupnosti. Stikovi z delovnimi ljudmi se tudi ne da zanesljivo samo z obveščanjem preko RTV in časopisa. To so pomembna sredstva, s katerimi lahko pojasnimo veliko problemov, toda delovni ljudje nočejo biti le objekti politike, ampak njeni soustvarjalci. To vlogo pa lahko delovnim ljudem zagotovimo samo, če se z njimi sestajamo, se pogovorimo o problemih, ki jih tarejo, tako da tudi oni lahko povedo svoje pripombe, pobude, predloge, kritiko itd. Tako bodo postali soustvarjalci politike — razumljivo, če bodo videli, da njihove predloge in pripombe tudi upoštevamo. To pa zahteva od vseh aktivistov drugo delo, kot smo ga vajeni — delo tudi ob sobotah in nedeljah. Nosilci gibanja ne moremo biti samo tisti, ki »pridigamo«, drugi pa naj bi naše govorenje poslušali: politični aktivisti smo se dolžni z delovnimi ljudmi neposredno pogovarjati o vseh vprašanih našega razvoja.

Ne gre pa vedno samo za pomanjkanje volje in pripravljenosti za akcijo — pogosto so za našo premajhno učinkovitost krive tudi neustrezne delovne metode. Prepregosto sklicujemo politične aktivne, zdaj širše, zdaj ožje, pa spet razne koordinacije in tako naprej. Naši dogovori, razprave in sklepi so preslojni, v njih ni konkretnih naporov za akcijo. To velja tudi za oboje, ki jih sprejemamo na republiški in občinskih ravneh. Vse preveč delamo po ustaljenih navadah, ne da bi konkretno opredelili probleme in razkriji odpore, ki se pojavljajo pri uresničevanju naših dogovorov. Ob takšnem nenehnem »dogovarjanju« pogosto zamakna časa za konkretno delo z ljudmi, ki so jim akcije, o katerih se dogovarjamo, namenjene.

Na koncu je tovariš France Popit govoril o odnosih v delovnih organizacijah pa tudi o nekaterih tehnokratskih pogledih. O tem je menil:

Naša osnovna naloga je torej spreminjati družbene odnose in družbeno zavest. Pri uresničevanju te naloge nas čaka še dolgotrajen in težaven boj. Bitke za samoupravni položaj delavskega človeka v TOZD, krajevni in interesni skupnosti po mojem mnenju še nismo v celoti dobili. Če analiziramo resnične odnose v delovnih organizacijah, bomo kaj hitro ugotovili, da se je resnični položaj delovnega človeka glede na, v kolikšni meri zares odloča o sredstvih in pogojih dela, o tem, kako investirati, kakšna naj bo politika navedenja, kako se bodo TOZD povezovali z drugimi TOZD itd., še prav malo spremenil in da z doseženim ne moremo biti zadovoljni. Zato moramo doseči, da se bodo začela občinska vodstva ZK, mladine, sindikatov itd. neposredno spopadati in se borovati za uveljavitev naših, opredeljenih v ustavi in v dokumentih ZK. To bo zahtevalo tudi medsebojno kritično soocenje in diferenciacijo med komunisti, kajti vodilni ljudje v delovnih organizacijah — ti pa so zvečine komunisti — po logiki stvari vztrajajo pri svojih tehnokratskih pogledih, nekateri zavestno, nekateri pa se tega ne zavedajo. V tej bitki nase ne bi smele preslepti lepe besede o tem, kako so organizirali TOZD, pri tem pa so npr. prenesli nekatere bistvene naloge na skupne komisije. Čeprav gre za določene pravice TOZD, ki so neodtujljive, kot je npr. politika razpolaganja z dohodkom, politika povezovanja z drugimi temi, imajo organizaciji združenega dela. Od občinskih vodstev ZK smo zato zahtevali, naj gredo v politične akcije, da se nezadovoljivo stanje spremeni.

Inflacija in mi

Deklaracije so premalo

Ničemur ne koristijo, če jih lahko nekaznovano kršimo ali sploh ne uresničujemo

Za realno oceno naših izvoznih programov, ki pogosto kažejo dinamično rast celotnega gospodarstva in zaposlenosti, je najnujno analizirati ukrepe in posledice konkretnih programov izvozne ekspanzije razvitih držav, da bi s tem izrazili primanjkljaje v svojih trgovinskih bilancah zaradi podražite nafte in surovin.

Računati moramo z vsestransko, povečano, zaostreno konkurenco na vseh tržiščih, ki dobiva docela nove razsežnosti in oblike. EGS meni, da bo že leta 1978 dosegla 6,4 milijarde dolarjev dopolnilnega izvoza v dežele v razvoju in v socialistične države vzhodne Evrope, upoštevajoč pri tem priliv kapitala iz DVR — proizvodnjak nafte in surovin. Leta 1980 naj bi se sedanji primanjkljaj skupnosti — 17,3 milijarde dolarjev zmanjšal na 6,6 milijarde. ZDA naj bi letošnji trgovinski primanjkljaj, 1,3 milijarde dolarjev, spremenile leta 1980 v 4,3 milijarde dolarjev presežka. Presežek petrolejskih držav bi se leta 1980 zmanjšal od sedanjih 49 milijard na 32 milijard dolarjev, primanjkljaj dežel v razvoju pa povečal od sedanjih 12 na 15 milijard dolarjev. Svetovni izvoz je lani dosegel 510 milijard dolarjev (leta 1969 le 244,8 milijarde). Lani se je povečal za 36 odstotkov! Pri tem je inflacija cen odločilni dejavnik (to velja tudi za naše izvozne podatke).

IMF — Mednarodni monetarni sklad, trdi, da se je laniš izvoz povečal po obsegu le za 12 odstotkov, če upoštevamo dvig cen in dvakratno razvedrovanje dolarja. Če vzamemo za osnovo izvoz leta 1969, vidimo, da je izvoz po vrednosti in obsegu rasel: 1969 je indeks 100, 1970 indeks vrednosti izvoza 114,3 obsega 109, 1971 indeks vrednosti 128,1, obsega 115,6, 1972 indeks vrednosti 152,9, obsega 125,4 in lani indeks vrednosti 208,3 obsega 140,4.

Inflacijska spirala po podatkih OECD v obdobju 1969 do 1973 (omejnimo le naše najpomembnejše ekonomske partnerje): ZR Nemčija 31 odstotka, Belgija 33, Avstrija 35, Švica 38, Francija 40, Nizozemska 40, Švedska 43, Italija 45, Velika Britanija 51 odstotka. Letos je inflacija veliko večja v večini omenjenih držav, največja pa v Italiji. Toda upoštevati moramo, da je bila pri nas v prejšnjih letih bistveno večja, zato se ne bi smeli sprijazniti s tem, da se ta tendenca nadaljuje tudi sedaj, sklicujoč se na zdajšnje podobno tendenco pri naših partnerjih in na uvoz inflacije. Pri nas je bila previsoka inflacija v letih, ko tega nismo mogli opravičevati z uvozom (ta je tudi sedaj sicer pomemben, vendarle drugorazredni dejavnik).

Tržišče — samostojen dejavnik

Na tržišču denarja in kapitala prihaja do pomembnih dogajanj, ki so pogojena in ki pogosto stopnja inflacije; tržišče ni več samo odsev materialnih odnosov, temveč postaja samostojen dejavnik in s tem tudi samostojen izvor težav pri premaganju inflacije. To se kaže tudi v rekordnem povečanju obresti, ki dosega na evrodolarskem tržišču več kot 12 odstotkov, za dneva posojila celo 40 odstotkov. Povečuje se negotovost na deviznih tržiščih zaradi pričakovanih primanjkljajev v plačilnih bilancah, ki so brez kritija in ki bi lahko povzročile nove omejitve v svetovni trgovini in nove težave pri odpravljanju krize mednarodnega denarnega sistema. Silno povečanje obresti ni posledica cikličnih gibanj na kapitalističnem tržišču, temveč predvsem posledica razvedrovanja valut, povečanja cen, negotovosti in nezaupanja ter vladnih prizadevanj za premaganje inflacije, ki zajemajo omejitve in podražitev denarja.

Ni na voljo čudežnih mehanizmov, ki bi udusili inflacijo, ne da bi bile hkrati ogrožene zaposlenost, gospodarska rast in konjunktura. Delno to velja tudi za naše razmere. Kapitalistično gospodarstvo pri tem trpi zaradi samostojne dejavnosti mednarodnih družb, ki so najizrazitejša oblika sodobne koncentracije kapitala in akumulacije in ki dejansko nadzorujejo mednarodno tržišče kapitala in denarja. Finančni sistem mednarodnih družb ni pod nadzorom nacionalnih vlad in mednarodnih organizmov, zato se lahko okoriščajo s politično visokih obrestih nacionalnih vlad, tako da še hitreje kopičijo akumulacijo in prevzemajo podjetja, ki se zaradi predragega denarja znajdejo v krizi. Eina od značilnosti sedanjega svetovnega (delno tudi našega) gospodarstva je pomanjkanje denarja, čeprav je skupna masa znatno povečana.

Kapital je antisocialen, čeprav se deli v nacionalnega in internacionalnega; internacionalni kapital v večina nacionalnih in transnacionalnih družbah uresničuje svoje lastne interese, ki niso istovestni z mednarodnimi interesi. Zato številni ekonomisti in državni opozarjajo na zaostritev spopada med nacionalnimi gospodarstvi in internacionalnim gospodarstvom, ki ga oblikujejo večnacionalne in transnacionalne družbe. Le-te se zlasti zanimajo za prosto gibanje kapitala, ki ga zagotavlja stabilnost mednarodnega de-

narne sistema; brez tega ne morejo oblikovati dolgoročne, globalne strategije proizvodnje in trgovine.

V povojnem obdobju je prišlo do izjemnega razmaha proizvodnih zmogljivosti v številnih razvitih državah; tržišča postajajo preozka. Tržišča številnih izvorov niso več prosta tržišča v klasičnem pomenu; več in več je vplivov monopolnih in neekonomskih, političnih, etatiističnih dejavnikov. To velja tudi za dolgoročne spoznanje o surovinah med mednarodnimi družbami, ki so zdaj v središču spopada z DVR. Širjenje tržišč ne dohaja širjenja proizvodnih zmogljivosti; žrtve tega so predvsem DVR, tudi Jugoslavija; zaostreuje se spopad med gospodarskimi (in monetarnimi) vesilami.

Uresničevanje protinflacijskega programa zahteva nove ukrepe tudi v zaposlovanju, saj sta oba problema medsebojno povezana. Kazalo bi podrobno preučevati politiko EGS na tem področju; ne samo zaradi naših številnih delavcev, zaposlenih v tem prostoru, ampak tudi zaradi učinkovitejšega uresničevanja naše politike gospodarske stabilizacije, protinflacijskega programa, skupščinske resolucije o gospodarski politiki, upoštevajoč specifičnost našega socialističnega samoupravnega sistema in odločnosti, da s pospešeno rastjo povečamo zaposlenost in s tem omogočimo postopno vrnitev zdolcev.

Zatreti inflacijsko vzdušje

Da bi uspeli s stabilizacijskimi prizadevanji, moramo predvsem zatreti inflacijsko psihologijo, ki že leta prežema tudi politično, ne samo gospodarsko področje, in ki vedno znova oživlja miselnost, da je mogoče nadleževati staro poslovno politiko, ki temelji na zviševanju cen, na monopolizaciji domačega tržišča in tudi stikov s tujino, na političnih (nerealnih) naložbah, medtem ko obstajajo ključna žarišča nestabilnosti in inflacije predmet deklaracij in zanesenih govorov: povečanje, storilnost, racionalizacija proizvodnje in administracije (na to se vse preveč pozablja), povečanje konkurenčnosti, kvalitete in asortimenta, varčevanje na vseh ravneh in oblikah družbenega in gospodarskega življenja itd. Docela se strinjam z uvodnikom Dela 5. avgusta, ki govori o razpisništvu, o 60-odstotni efektivni izrabi delovnega časa (verjetno je v administraciji še poraznejša), o 9-odstotni proizvodnji slabe kvalitete, kar pomeni 15 milijard dinarjev izgube, o slabi organizaciji dela, o nesmotrnosti, o zavlačenju investicij, kar nas stane na leto približno 8 milijard dinarjev, o propadanju kmetijskih pridelkov, o čezmerni delitvi dohodkov itd. Devetega avgusta je Delo poročalo o analizah v sosednji Hrvatski, ki ugotavljajo, da delamo samo 134 dni v letu, druge dni pa praznujemo oziroma sestankujemo.

Imamo materialne in družbene pogoje, da bi temu naredili konec. Toda manjka še vedno odločne volje, da bi opustili staro prakso, zlasti pa nehali iskati krivce zunaj sebe. To pomeni tudi uresničevanje osebne odgovornosti na vseh ravneh in področjih, kar je sestavni del samoupravnega socialističnega sistema in ustave. Ničemu ne koristijo resolucije in deklaracije, če jih lahko nekaznovano kršimo ali sploh ne uresničujemo.

Optimistična napoved

Verjetno se na denarnem področju najbolj kaže občutljivost in prepletenost naših stikov s tujino, kjer se menično lomijo in soočajo zamotani notranji ekonomski in družbenopolitični odnosi z dogajanjem in premiki v svetu, ki so čedalje bolj pod vplivom raznih interesov in pritiskov. Zlasti to velja za naš rastoči trgovinski primanjkljaj. Temu problemu posvečajo zvezni izvršni svet, republiški izvršni sveti, vsi družbenopolitični dejavniki največjo pozornost. Džemal Bijedić je v izjavi »Komunistični« (avgusta) poudaril, kako je povezano uresničevanje stabilizacijskega in protinflacijskega programa. Korenine inflacije in gospodarske nestabilnosti pa izhajajo iz majhne storilnosti, neučinkovite uporabe družbenih sredstev in prenapete delitve dohodka.

Pogostne spremembe tečajne vrednosti dinarja onemogočajo smotrno, dolgoročno in racionalno poslovanje naših organizacij zruženega dela s tujino. Gre za dolgoročne probleme plačilne bilance, za zunanjo likvidnost, hkrati tudi za zagotovitev konkurenčne sposobnosti naših organizacij zruženega dela, ki se soočajo z vsak dan ostrejšo konkurenco. Gre za izvozno usmeritev naše proizvodnje, ki pa ni vedno posledica racionalnosti, uspešnosti, tržne zakonitosti, ampak je izsiljena iz plačilno-bilanciarnih razlogov, iz razlogov zunanje likvidnosti, čemur pogosto botruje razvedrovanje dinarja. Rentabilnost poslovanja in resnične konkurenčnosti naše proizvodnje je toliko bolj zamegljena, kolikor bolj se odklikamo od konvertibilnosti dinarja kot merila vrednosti proizvodnje. Revalvacije nacionalne valute omogočajo odvajanje denarnih tokov in vplivov od delavskega

razreda ter neustrezno prelivanje družbenega dohodka.

Tudi merila zadolževanja postajajo vprašljiva in porajajo nove nestabilnosti. Hkrati omogočajo nezaželena koncentracija odločanja v Narodni banki in krepitev administrativnih intervencij. Stabilnost gospodarstva izhaja iz stabilnosti nacionalne valute, iz politike dinarja kot merila vrednosti. Izhodišče mora biti sprostitvev gospodarskih stikov s tujino prek realnega deviznega tečaja, ki bo čimprej omogočil konvertibilnost dinarja.

Guverner NB Jugoslavije tovariš Čolanović je nedavno v zvezi skupščini napovedal skorajšnjo konvertibilnost dinarja. V čem temelji ta več kot optimistična napoved? Devizno tržišče pomeni le prvi korak na tej poti, toda ni še to, kar si želi gospodarstvo; dejal bi, da je predvsem fasada za »sodobnejše« poslovanje ter odločanje NB in njenega aparata. Zaščitna politika mora podpirati razvoj izvozno propulzivnih panog, temeljiti mora na skupnih prizadevanjih za učinkovito povečanje storilnosti ter uvajanje sodobne tehnologije in dožejkov.

Tudi za nas veljajo tuje izkušnje

Tovariš Bijedić pravi, da ni mogoče natančno določiti stopnje vplivanja zunanje inflacije na notranjo. Zgrešeno bi bilo precejevati zunanje, podcenjevati pa notranje vzroke in narobe. S tujino zamenjujemo več kot četrtino družbenega proizvoda in izvažamo po cenah, ki so se v prvih petih mesecih povečale za 34 odstotkov, uvažamo pa po cenah večjih za 54 odstotkov. Ta gibanja močno pritiskajo na naraščanje skupnih cen v državi...

Ugotovitve držne, niso nove, sprožajo pa nova vprašanja in pripombe. Ne gre za natančno analizo vpliva uvožne inflacije, kar je resnično zahtevna in problematična naloga, ampak za to, da tudi za nas veljajo izkušnje in praksa drugih držav, gospodarstev, upoštevajoč specifičnost našega samoupravnega socialističnega sistema, ki daje našim proizvajalcem in družbenopolitičnim dejavnikom neprimerno več možnosti za ukrepanje, odločanje, samokritičnost itd., kot pa v kapitalističnem ali administrativno centraliziranim socializmu. Analiza položaja na evropskem tržišču in tendenc v EGS—OECD naj bi omogočila bolj kritično reševanje tega središčnega problema našega gospodarstva in notranjega življenja.

Socialistične članice SEV so zaradi svojega družbenega sistema izločene iz teh dogajanj, zato jih ne kaže v tej zvezi posebej omenjati. Ne gre za celovit prikaz, ampak le za ugotovitev, da se vse evropske države soočajo s podobnimi težavami kot naše gospodarstvo, a jih večina uspešneje premaguje. Da gre tudi pri njih predvsem za domače vzročnike in ne toliko za zunanje, sta prepričljiva primera Italija in ZR Nemčija; zunanji pogoji so podobni, toda Italija je pred gospodarskim polomom, medtem ko ZR Nemčija zavira rast zaradi težav svojih zaveznikov.

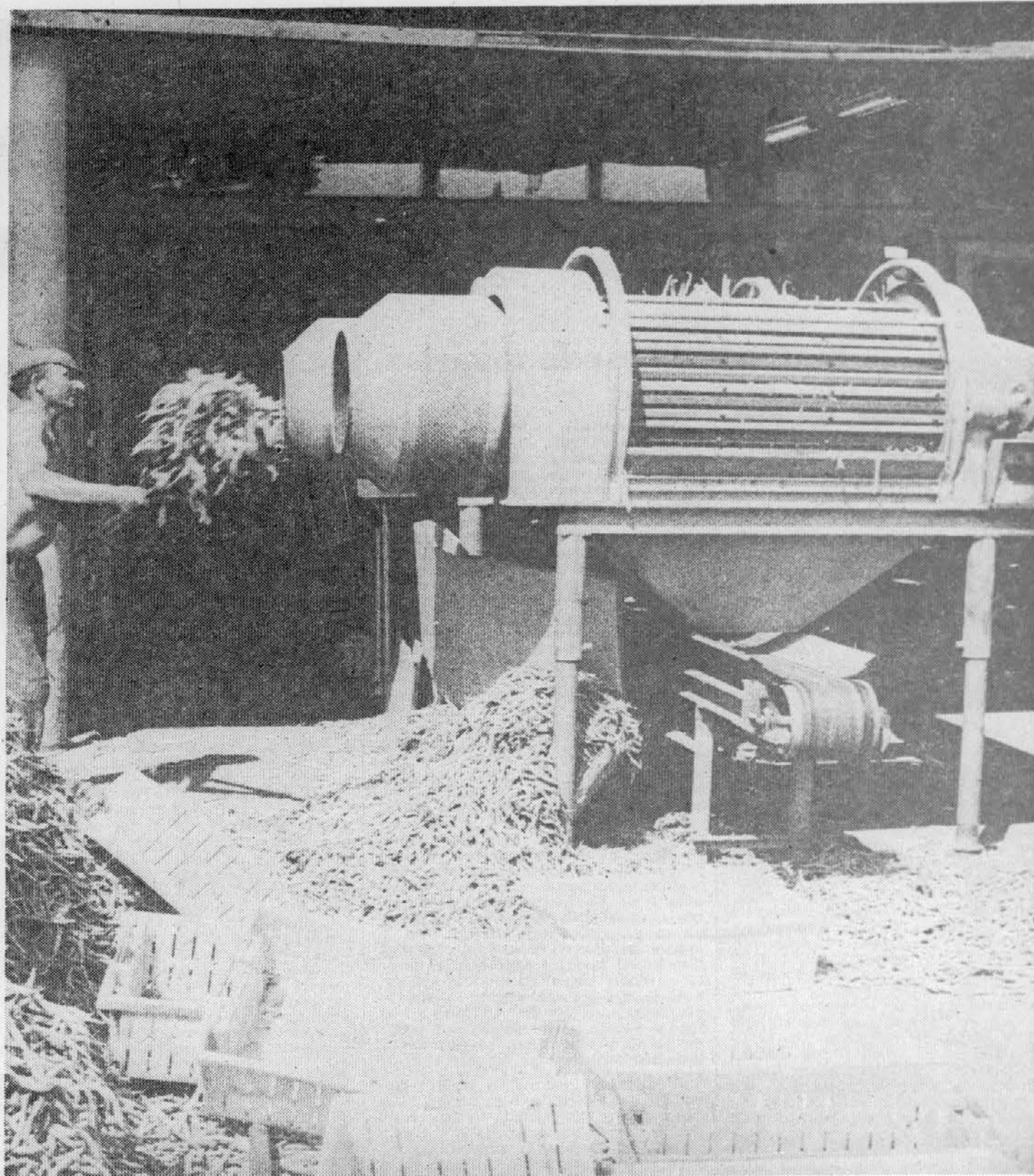
Inflacija proizvajalca predvsem doma, uvoz inflacije pa to le zaostreuje. Uvožna inflacija bo neprimerno manj nevarna če bomo opravili z domačimi vzročniki. Na svetovnem gospodarska dogajanja skoraj ne moremo vplivati, moramo pa odločno razčistiti domače zadeve. Tovariš Grivčev pravilo trdi, da je stališče o uvožni inflaciji politično zgrešeno in znanstveno pomanjkljivo.

Inflacija ni posebnost dežel v razvoju; krepitev gospodarske rasti spremlja tudi inflacija, toda skrbno nadzorovana, načrtovana. Nerazvitost dežel ne sme biti opravičilo za razraščanje inflacije in za prikrivanje pravih vzročnikov. Pospešena rast mora biti izhodiščna točka protinflacijske politike, zahteva pa realne ocene investicijskih in drugih programov, všteti uresničevanje razvojnih programov in manj razvitih območjih. Zvezni izvršni svet se mora dogovoriti z republiški in pokrajinskimi sveti za trden in obvezen program vesplošnega varčevanja, s podporo vseh družbenopolitičnih dejavnikov. Ne deklaracije, temveč docela konkreten program, ki bo zajel vse pore družbenega in gospodarskega življenja.

To velja tudi za jasno začrtane »obrambene ukrepe« proti negativnim spremembam v strukturi razdelitve, ki so še vedno neučinkoviti in kasnije (tudi zaradi počasnosti v medrepubliškem dogovarjanju). Nujna je kritična analiza storilnosti in vseh gospodarskih panogah, rentabilnosti, zlasti našega izvoza v sedanjih, bistveno spremenjenih razmerah. Kritično moramo oceniti »izvozno ekspanzijo«, da se ne izrodi v izvoz zaradi izvoza, to je izvoz substance, kar se že dogaja glede na razlike med izvoznimi in uvoznimi cenami. Določiti moramo meje uvozu repromateriala in surovin po višjih cenah, če z domačo storilnostjo, organizacijo dela, nižjimi mezdami itd. ne zmornemo premostiti razlike med izvoznimi in uvoznimi cenami.

Dr. Stane Pavlič

* v izdjemalici »Spilite delajo efektivno le 5 ur na dan itd.

Povrtine zadrž pripravljajo, sortirajo in pakirajo s stroji (foto: Drago Vresnik)

Zapiski iz Vojvodine

Med „ljubljskimi bankirji“

Kako se obnašamo v bančnih integracijah

Med vsemi pridevki, ki jih lahko pritaknemo Vojvodini, se je težko odločiti za vrstni red. Najbrž pa bi šlo nekako takole: Vojvodina je žitnica, ima najbolj plodno zemljo, največje reke in plodne poti, največ narodnosti, največje vasi in trenutno tudi največ skrbi za svoj hitrejši razvoj. Vendar se tokrat omejimo na neko novo besedno zvezo: Vojvodina je gospodarsko med vsemi najbolj povezana s Slovenijo.

Najbrž v tem ni posebnega naključja. Vojvodina je bila svojčas gospodarsko precej izenačena s Slovenijo, kljub relativnem zaostajanju je ohranila del razvitejšega nivoja, predvsem pri ljudih in njihovih prizadevanjih, da hitreje napredujejo in na domovino zamujeno. Zaostajala pa je Vojvodina, tako pravijo, na račun nizke akumulativnosti kmetijstva in ker je v prvih razvojnih načrtih izpadla iz območij industrializacije.

Nekaj večjih delovnih organizacij iz pokrajine se je pred petimi, šestimi leti začelo usmerjati proti Sloveniji: vinogradniki s Palica, novosadska mlekarna, Sever in Partizan iz Subotice, nekatere gostinske in turistične organizacije, komercialna banka iz Novega Sada. Integracije so se začele v letih, ki zanje niso bila najbolj ugodna, če smo povsem odkriti. Tedaj je še veljala prisposoda no novih in lovih, ki odhajajo v rezervate na odstrel zajcev... Bilo je v to času, ko še nismo imeli ustavno urejenih samoupravnih odnosov na višji ravni, ko v Sloveniji še nismo opravili generalne čistke naših razvojnih načrtov, pogledov in pojmovanj. Zda je lažje. Zato je pravzaprav tisto, kar se je pred leti povezovalo in vzdržalo do danes, že na prvi pogled na bolj trdnih nogah.

Potrkal smo najprej na vrata Ljubljanske banke v Novem Sadu. Z dvema ne preveč dobrima občutkoma. Prvi je izviril iz tistega, kar smo že rekli o stari praksi, drugi iz ugotovitve tega dne:

— Imamo štirinajst bank! To je naša nesreča. Prvi problem je v tem, da banke svojega kreditnega potenciala ne reinvestirajo na tem območju...

Ena od štirinajstih

Ljubljanska banka je torej ena od štirinajstih v Vojvodini. Ze njih številni govori o hudi konkurenci, hkrati pa so pod kritično presojo tako rekoč vsak dan. V novosadski bančni hiši so nam kmalu pojasnili, da so bili pred šestimi leti samostojna komercialna banka, od leta 1968 pa so ena od podružnic Ljubljanske banke, ki ima še 18 poslovalnic v vojudinskih mestih. Pred združitvijo je znašal kreditni potencial banke 410 milijonov dinarjev, imeli pa so 8200 varčevalcev. Zakaj so se združili? V veliki banki so videli več možnosti za razvoj, saj mnogih bančnih poslov sami ne bi mogli razviti. Tako so povedali. Zaposleni v banki so z združitvijo zelo zadovoljni, nič manj pa tisti, ki dejansko so banka — namreč proizvajalci, gospodarske organizacije. Seveda so sprva ljudje mislili, da morajo v Ljubljanski banki govoriti slovensko, pravijo. Zda pa vidi, da gre za vojudinsko banko, ki je del slovenske. Krivca o napredku bi bila seve tvegana, če bi temeljila samo na občutkih, zato v Ljubljanski banki v Novem Sadu raje pokažejo podatke:

— Po združitvi se je kreditni potencial banke povečal za več kot štirikrat, bilanca za lansko leto ga je izkazala v višini 1 milijarde 880 milijonov din. Najbolj presenetljivo pa je naraščajoče število varčevalcev, teh je sedaj za devetnajstkrat več. Primerjava: prej 8.200 varčevalcev s 30 milijoni din vlog, sedaj 157.000 varčevalcev s 870 milijoni din vlog. Ljudje imajo v Ljubljansko banko zaupanje, zato je glede števila varčevalcev najmočnejša v Vojvodini.

Tako uslužbenec banke. Glede reinvestiranja pa je človek iz proizvodnje, direktor kmetijskega kombinata iz Titelja, v imenu kmetijskih proizvajalcev zatrdil, da je Ljubljanska banka v Vojvodini dejansko kmetij-

ska banka. Pomaga kmetijskim organizacijam s krediti pri investicijah. Pri tem podpira najbolj sodobne tehnološke rešitve v kmetijstvu, recimo sedaj sodoben hlev za 2000 glav goveda s popolnoma avtomatizirano opremo. Ljubljanska banka v Vojvodini je bila med prvimi, ki je zagotovila lani 60 milijonov din za posojila zasebnim kmetom.

Zaželen večji interes

Dobro je, če govorijo podatki sami zase. Ljubljanska banka je v Vojvodini na dobri poti nemara prav zato, ker se je vključil v razvoj temeljne proizvodne panoge te pokrajine, v kmetijsko proizvodnjo in predelavo. Treba je reči, da je novosadska podružnica tudi že marsikaj storila za navezavo trdnih stikov med gospodarstvi obeh območij, da ne posoja samo denarja, ampak posreduje tudi partnerje pri naložbah. Najbrž ima tukaj še veliko odprtih možnosti. Ne gre namreč samo za reinvesticijo zbrane denarja, ampak za večji obseg naložb od samega kreditnega potenciala banke, ki ga lahko prispevajo investitorji iz slovenskega gospodarstva. Tukaj bi lahko več in hitreje delali. V osnovi pa glede samoupravnih odnosov gredo stvari naprej, novosadska podružnica ljubljanske banke je dejansko samostojna banka v položaju pravne osebe, je torej banka vojudinskega gospodarstva, ki lahko po tej poti tesneje, sodeluje s slovenskim. Zlasti s kmetijskimi, predelovalnimi in trgovskimi organizacijami.

Nesreča je res, če imajo štirinajst bank, pa kljub temu pre malo kapitala za razvoj. Toda po ogledu poslovanja Ljubljanske banke v Novem Sadu človek ne bi mogel reči, da sodi med tiste nesrečne. Seveda pa se da še marsikaj izboljšati. Najbrž pa to ni samo stvar tistega ožjega dela banke, ampak Ljubljanske banke kot celote — kar takoj pomeni: večji interes slovenskih delovnih organizacij za Vojvodino.

Drago Vresnik

Akcija 26.000 stanovanj

Poživilna injekcija

Vzroke za pičel polletni izkupiček dograjenih stanovanj je mogoče učinkovito odpraviti

Po operativni zasnovi družbene akcije za gradnjo 26.000 stanovanj do konca I. 1975 bi morali letos v Sloveniji v družbeno organizirani gradnji dograditi okrog 8.000 stanovanj, v zasebni gradnji pa 4.500. Prihodnje leto bi morali v družbeno organizirani gradnji dokončati tisoč stanovanj več kot letos, v zasebni gradnji pa enako število stanovanj kot letos.

Po statističnih podatkih so slovenska gradbena podjetja letos v prvem polletju dogradila 2.266 stanovanj, v začetnih in zaključnih fazah gradnje pa je bilo 12.742 stanovanj. Pičel polletni izkupiček dograjenih stanovanj vsiljuje vprašanje: ali bomo uspeli do konca letošnjega leta dokončati še 5.800 stanovanj, hkrati pa se lotiti gradnje toliko novih stanovanjskih stavb, da bomo prihodnje leto naš stanovanjski fond lahko obogatili za novih 9.000 stanovanj?

Odgovor na to vprašanje smo skušali dobiti v gradbenih podjetjih in na stanovanjskih gradbiščih v Ljubljani in v Trzinu. Ljubljano smo izbrali zato, ker si je v družbeni akciji za gradnjo 26.000 stanovanj odmerila zahtevan delež: do konca 1975. leta naj bi zgradili okrog 7.000 stanovanj. Po operativnem programu bi jih morali letos dograditi okrog 3.200, od tega okrog 300 stanovanj v zasebni gradnji prihodnje leto pa okrog 4.000, od tega večino v družbeno organizirani gradnji. Seveda smo najprej posegli po podatkih zavoda za analize in cene pri ljubljanski mestni skupščini, ki tekoče spremlja družbeno akcijo gradnje stanovanj v vseh petih ljubljanskih občinah.

Pogojni optimizem

Podatek o sedemmesečnem uspehu gradnje stanovanj v Ljubljani ni optimističen: od 2.954 stanovanj, ki naj bi jih končali letos, je bilo do konca julija dokončanih le 760 stanovanj. Precej več optimizma pa daje podatek, da je bilo hkrati v zaključnih fazah gradnje 2.521 stanovanj. Ta podatek opravičuje zmerno optimistične napovedi gradbenih podjetij, da bo zlasti s podvojenimi prizadevanji izvajalcev zaključnih del do konca letošnjega leta mogoče dokončati okrog 2.000 stanovanj. Če bodo seveda izvajalci inštalacijskih in ostalih zaključnih del uspeli premostiti dokajšnje težave pri preskrbi s potrebnimi inštalacijskimi materiali in opremo in če se bodo pošteno potrudili, da bodo dela končali v dogovorjenih rokih.

Precej manj optimizma je v napovedih gradbenih podjetij glede uresničevanja predvidenega obsega gradnje v prihodnjem letu. »Do konca prihodnjega leta bodo dograjenih in vseljena le tista stanovanja, ki smo jih že začeli ali jih še bomo začeli graditi letos. Izjemoma bi morda lahko dokončali tudi še kakšno stanovanjsko stavbo, ki bi jo začeli graditi v začetku prihodnjega leta, za katero pa bi morali že letos opraviti vsa pripravljala dela. Zaradi težav pri pridobivanju in komunalnem urejanju gradbenih zemljišč, zapletenih postopkov za pridobitev vseh potrebnih soglasij in dovoljenj, zaradi pomanjkanja gradbenih materialov in še neurejenega vprašanja oblikovanja cen pa bomo letos začeli graditi precej manj stanovanj kot bi jih morali, če bi hoteli do konca 1975. leta dokončati 9.000 novih stanovanj v Ljubljani.«

Pospešek na startu

In koliko stanovanj bi morali začeti graditi že letos, če hočemo, da si konec prihodnjega leta zagotovimo ključne za 9.000 novih stanovanj? Izkušnje kažejo, da mora biti število stanovanj v gradnji vsaj dvakrat večje od števila stanovanj, ki jih hočemo dokončati. Gradnja stanovanj traja pri nas — v povprečno ugodnih pogojih — od 15 do 18 mesecev, pri tem trajajo groba gradbena dela najmanj 3 me-

sece. Če hočemo v Ljubljani do konca prihodnjega leta dokončati 9.000 stanovanj, bi jih morali do konca letošnjega leta začeti graditi vsaj še 6.000. Ker se akcija za gradnjo 26.000 stanovanj po podatkih gradbenih podjetij najbolj zatika že na startu, torej še pred začetkom gradbenih del, bi se razreševanja stanovanjskega vprašanja lotiti na tem področju. V združenem gradbenem podjetju Gipsos so nam postregli s konkretnimi podatki: »V Šiški bi že letos lahko nadaljevali gradnjo sosesk SS 7/1 in SS 8/1 ob Celovski cesti, če se ne bo predloilo zaviktel postopek za pridobitev zemljišča; ta se včasih razvleče tudi na leto dni ali pa dve leti. Na gradbišču bežigradske soseske BS-3, kjer bomo zgradili 860 stanovanj, smo že končali pripravljala dela, zdaj pa čakamo na gradbeno dovoljenje. Pravočasen začetek gradnje obeh sosesk je torej najmanj odvisen od nas...«

Več komunalno urejenih zemljišč

Mar postopkov za pridobitev zemljišč, izdajanje soglasij, lokacijskih in gradbenih del ni mogoče pospešiti? V gradbenih podjetjih menijo, da bi bilo to z malce več posluha in dobre volje mogoče. »Če bi pristojnost za odločanje o naknadnem poteku odškodninskega postopka za zemljišča, za katera je sprejet gradbeni načrt, prenesli na občinske skupščine, bi lahko občutno skrajšali nekakšno dobavo za lokacije, ki so marsikdaj odločilen pogoj za razumno, industrijsko organizirano stanovanjsko gradnjo na večjih, zaključnih kompleksih.« In dalje: »Postopke za izdajo soglasij in dovoljenj bi bilo mogoče precej poenostaviti in racionalizirati, z boljše strokovno zasedbo v upravnih organih in službah občinskih skupščin pa bi jih lahko tudi pospešili.«

Pravočasen začetek stanovanjske gradnje marsikje precej zavre prepočasno in pogosto tudi premalo načrtno komunalno urejanje zemljišč. Če hočemo pospešiti in poceniti stanovanjsko gradnjo, bi po mnenju strokovnjakov morali poskrbeti, da bo komunalno urejenih in opremljenih zemljišč na voljo vsaj za dvakrat toliko stanovanj kot jih gradimo. »Pogoj za to je premišljeno načrtovanje stanovanjske graditve. V Trzinu stanovanjske gradnje doslej nismo načrtovali na kompleksih, temveč parcialno na posamičnih ločenih gradbiščih. Zato smo komunalne naprave gradili raztreseno in neracionalno, to pa je seveda dražilo ceno stanovanj,« menijo v trziškem splošnem gradbenem podjetju.

»Predvsem bo potrebno določiti dobro premišljen vrstni red zaščitve zaključnih kompleksov zemljišč, predvidenih za stanovanjsko gradnjo. Le tako bomo ob premajhnih zmogljivostih organizacij za komunalno opremljanje zemljišč in ob mejnih razpoložljivih sredstvih za ta namen lahko postopno pravočasno pripravili dovolj potrebnih zaključnih kompleksov za smotno organizirano, racionalno industrijsko gradnjo stanovanj,« ugotavljajo gradbeniki v Ljubljani.

Koliko časa je mogoče prihraniti z načrtnim komunalnim urejanjem zemljišč, s tem pa tudi poceniti komunalno urejanje in samo stanovanjsko gradnjo, zelo zgovorno dokazuje naslednji primerjalni podatki gradbenega centra Slovenije: pri gradnji 50—200 stanovanj, ki traja 2 leti, terja komunalno urejanje zemljišča 20 odstotkov skupnega časa gradnje, pri izgradnji 200—800 stanovanj, ki traja tri leta in pol, le še 16 odstotkov, pri gradnji 800—2.000 stanovanj, ki traja 4 leta, pa samo še 14 odstotkov skupnega časa gradnje.

Pomanjkanje gradiv

Precejšnje zamude v sami gradnji povzročajo občasno, vendar že kar kronično pomanjkanje gradiv, ki je tudi letos vzrok slabši bilanci dokončanih stanovanj v prvem polletju: še bolj pa bo vplivalo na končno bilanco dograjenih stanovanj v okviru družbene akcije 26.000 stanovanj v prihodnjem letu. V soseski B-3 smo zastavili v pr-

vi etapi gradnjo 70 stanovanj, ki bi jih lahko končali do decembra prihodnjega leta. Toda zaradi pomanjkanja mrežnih armatur bomo morali gradnjo ustaviti. Daljša prekinitve gradnje utegne premakniti rok dokončanja teh stanovanj v leto 1976,« napovedujejo v trziškem gradbenem podjetju.

Podroben izračun o količinah gradiv, ki bi jih potrebovali letos in prihodnje leto za gradnjo predvidenega števila stanovanj v družbeno organizirani gradnji, kaže, da utegne gradnjo najbolj zavirati pomanjkanje betonskega železa in žičnih armatur; predvsem večji proizvajalci teh izdelkov namreč ne dobavljajo teh gradiv v rokih, določenih z družbenim dogovorom. Vzrok za to je neustrezna cena betonskega železa in žičnih armatur na domačem trgu; zato so zlasti večji proizvajalci te izdelke v začetku letošnjega leta raje izvažali na tuja tržišča, kjer so zanje iztržili precej več kot bi dobili na domačem trgu.

Medtem ko je pomanjkanje cementa letos spomladaj povzročilo gradbenikom precej skrbi glede rokov gradnje, jim zdaj povzroča skrbi glede cene gradnje. Ker so na nekaterih območjih naše države v predvidevanjih o letošnji porabi cementa malce mištelni, se je v trgovini s cementom začela uveljavljati »vezana prodaja«: ob nakupu večjih količin cementa iz cementarn v sosednjih republikah je treba vzeti tudi do 40 odstotkov dražjega uvoženega cementa.

Večni zamudniki

Največje zamude v stanovanjski gradnji gredo še vedno na rovaš kasnitev pri zaključnih delih. Vzrok zanje so tako nezadostne zmogljivosti, še pretežno obrtniške organizacije in tehnologija dela organizacij za izvajanje zaključnih del kot že kronično pomanjkanje zlasti sodobnejših inštalacijskih materialov. Podatek, da pri nas še vedno porabimo 20—30 ur za zaključna dela na kvadratni meter stanovanjske površine, v ZR Nemčiji pa le še 6—10 ur, nakazuje, da bomo morali pot iz težav v zaključnih fazah stanovanjske gradnje iskati v odločnejši industrializaciji teh del. Pogoj zanjo je seveda tesnejše povezovanje gradbenih podjetij z izvajalci zaključnih del, skupne naložbe za prehod na industrijsko tehnologijo teh del in najbrž tudi skupne naložbe za pospeševanje in posodobljanje proizvodnje inštalacijskih materialov in oprema za ta dela.

Čeprav v gradbenih podjetjih trdijo, da zaradi nerešenega vprašanja oblikovanja prodajnih cen za stanovanja niso zavlačevali sklepanje pogodb za gradnjo stanovanj, je vendar tudi to eden izmed vzrokov, da ostaja precejšen del razpoložljivih sredstev za stanovanjsko gradnjo neporabljenih, obseg stanovanjske gradnje pa manjši kot bi lahko bil.

Ljubljanska injekcija

Izvršni svet skupščine mesta Ljubljane je ta teden učinkovito posegel v razvoj javne zapletenih »gorčičskih« vozlove na področju stanovanjske gradnje v Ljubljani. S tem, da je določil roke za pripravo predloga o prioriteth stanovanjskih soseskah, za predložitev programov o financiranju, organiziranju in gradnji stanovanj, za sprejem družbenega dogovora o oblikovanju cen v stanovanjski gradnji, za ustanovitev občinskih in mestne samoupravne stanovanjske skupnosti in za podpis družbenega dogovora o sodelovanju vseh dejavnikov pri stanovanjski gradnji v Ljubljani, je ustvaril potrebne pogoje za uspešno odpravljanje ovir, ki so hromile akcijo za hitrejše in cenejše stanovanjsko gradnjo. Za podobne majne posege na področju stanovanjske gradnje so se odločili tudi v Novi Gorici in Kranju, najbrž pa so potrebni tudi še v marsikateri občini, kjer predvidena stanovanjska gradnja »šepa« že od samega štarta naprej. Recept za uspešno uresničevanje družbene akcije za gradnjo 26.000 stanovanj v Sloveniji do konca leta 1975 torej imamo. Treba ga je le čimprej uporabiti.

Zdravko Stefančič

Zadnji poletni skok (foto Vlastja)

Znanost o družbi

Marksizem kot nujnost

Zapisek s svetovnega sociološkega kongresa v Torontu

Marksizem prodira na zahod. Nemara pa bi to mti ne bila najbolj primerna sintezna ocena (kakor koli že trdo resnična) VIII. svetovnega kongresa sociologov, ki se je od 19. do 24. avgusta odvijal v kanadskem mestu Torontu ob izredno prostirani osnovni temi: znanost in revolucija v sodobnih družbah. In to zategadej ne, ker marksizem že vsa zadnja leta močno okupira zahodno družboslovno misel, čeprav včasih resda kot modna muha.

Toda zdaj ne gre več za bolj ali manj močno razglajanje marksistične ali leve usmerjenosti ali za znane akademске igre: na tej univerzi je sociološka katedra levičarsko usmerjena, vpišite se nanjo, na drugi univerzi pa predavajo klasično meščansko družboslovno misel Maxa Webra v mnogih variacijah in dopolnitvah, pri tem pa gre družbeni razvoj, njegove velike stiske in veselja svojo pot, mimo akademskih polarizacij in »razslojevanj«.

Marksizem je kot temelj družboslovnih znanosti postal dandanes neogibna potreba. Edino iz tega izhodišča lahko krene sociologija iz teoretske krize, v kateri očitno je. To je svetovni kongres jasno izpostavil, in to spoznanje se po pravici zdi tudi najpomembnejše in tudi najbolj optimistično.

Smeli bi trditi, da se je spoznanje o marksizmu kot nekakemu odrešitelju v hudi krizi se premetavajoče družboslovne znanosti na kongresu v nekem smislu celo institucionaliziralo. Na novo izvoljeni predsednik mednarodne sociološke zveze Tom Bottomor, marksistično orientirani angleški sociolog z univerze v Sussexu, je v svojem inauguracijskem govoru na plenarni seji zadnji kongresni dan značilno izjavil: »študirati moramo dela Karla Marxa, od tod motriti družbeni razvoj in iskati rešitve mnogih družbenih problemov.«

In pogled dalje v omenjenem institucionalnem smislu: podpredsednik mednarodne sociološke zveze je postal Ulf Himmelstrand, napredni intelektualec z univerze v Uppsali, avtor protestne resolucije zoper čilsko hun-

to, ki jo je svet mednarodne sociološke zveze sprejel z večino glasov. V vodstvu mednarodne organizacije sta tudi Francoz Alain Tourain, simpatizer jugoslovanskega samoupravljanja, in egiptovski sociolog Abdel Malek.

To vse naj bi poučnim opazovalcem govorilo o tem, da bo mednarodno združenje sociologov kot institucija hodilo prihodnja štiri leta do naslednjega kongresa napredna pota. Znotraj tako usmerjene institucije bo moč doseči tesnejšo povezanost marksistične sociologije, marksističnih sociologov in v tem okviru tudi sociologov iz socialističnih dežel, ki so imeli doslej zelo malo stikov, večkrat tudi iz prav formalnih razlogov. »Marksizem pa se ne sklada z nobenim provincializmom,« je bilo na primer razočano in naprej: »Protislovnost situacija je, da so sociologi-marksisti manj povezani med seboj kot drugi, čeprav imajo enake marksistične osnove, enako marksistično ideologijo. Nepovezanost marksistično orientiranih sociologov pomeni njihovo slabitev.«

Ko govorimo o marksizmu, h kateremu se obrača velik del svetovne sociologije (in to ni pretirano rečeno), moramo pisati tudi naslednje resnice, ki jo je kongres prav tako zelo trdno postavil na realna tla: »V družbenih znanostih nevarnosti ni,« je naglasil sociolog iz Kolumbije. Se pravi, da sociolog ne more izvajati kakih hladnih empiričnih raziskav, ne mened se za stvarne cilje družbenega razvoja. Nasprotno, tvorno mora razreševati probleme zadevnega razvoja konkretne družbe in napovedati prihodnje možne probleme, ki jih utegne roditi razvoj družbe k ciljem, ki si jih je pač zastavila. V taki miselni konstelaciji pa potemtakem sociologija tudi ne more biti odrgana od politike, ki usmerja razvoj kake družbe, ne more biti potemtakem nepolitična, kar so nekateri krogi v Jugoslaviji nemara z drugačnimi manj določnimi besedami dosihmal radi poudarjali.

V bistvu gre pri tej tvorni vlogi sociologije v družbi, pri njeni trajni usmeritvi za dve interpretaciji, izraženi na kongresu: po prvi interpretaciji sociolog, kakorkoli visoko znanstven že je, ne more obstajati zunaj družbe, ampak mora, kot smo že rekli, dajati odgovore na pereča družbena vprašanja. Vendar pa taka sociologija vseeno ne sme postati empirični servis za potrebe družb, vlad, političnih ustanov itd. Toda mora pa

se na sebi lasten način tem potrebam odzivati.

Druga interpretacija aktivne vloge sociologije v družbi, ki pa so jo najbolj različno podajali sovjetski sociologi, se je, poenostavljeno prenesena, takole glasila: država definira cilje socializma, sociologija pa mora dajati najboljše rešitve za doseg te ciljev.

V podredu velja, resnici na ljubo, povedati, da seveda vse 3.000 sociologov iz mnogih držav sveta, kolikor jih je po uradni oceni prišlo na kongres, seveda ni imelo zmeraj marksističnih pogledov na razvoj socioloških teorij, kar je umljivo in naravno. Bila pa so tudi izvajanja o marksizmu (to velja predvsem za nekatere ameriške sociologe) zato, da bi kasneje vanj, v njegovo teorijo in ideologijo vnašala razrešitve. Šlo je za iskanje »sibkih točk«, na kratko rečeno, in za prikazovanje harmonične moči nasprotnega, meščanskega družbenega reda. To pa so seveda že ideološko-politični vidiki stvari, ki pa zopet po svoje potrjujejo še omenjeno usodno sodovnost sociologije kot znanosti od družbene prakse, in, če ostanemo pri zadevnem primeru, potemtakem tudi vsaj v posredni obliki, od politike in ideologije kot deloma te prakse.

Delež naših sociologov na kongresu je bil opazen. Tako so komentirali tuji opazovalci. Sud jugoslovanske aktivne vloge je tudi odločitev o ponovitvi mednarodnega raziskovalnega projekta, v katerem bodo raziskovalci Jugoslavije, Poljske, Italije in ZDA opravili primerjalno raziskavo o vlogi lokalnih voditeljev in aktivnosti občanov pri razvoju lokalnih skupnosti (komun) v vseh štirih deželah. Za vodjo ponovljenega projekta, ki bo na podlagi že dobljenih izkušenj omogočil dinamično analizo razvojnih sprememb v preteklih desetih oziroma desetih letih (takrat je bila izpeljana prva raziskava), je bil določen podpredsednik ZIS dr. Anton Vratuša. Kaže, da se bodo projektu pridružile še Madžarska, Finska, Švedska, Švica, Irak in Japonska, tako da lahko pričakujemo celo rojstvo enega največjih svetovnih raziskovalnih projektov.

Primož Zagar

Spet nov kilometer (foto Joco Znidaršič)

Hrvaške ceste

Vizija prometne prihodnosti

Do leta 1985 bodo zgradili avtoceste do Lipovca, Reke in morebiti do Splita

Hrvaški sabor je leta 1971 sprejel zakon o osnovni cestni mreži. Določil je tri najpomembnejše smeri, ki naj bi jih dokončali do leta 1985. To so bile ceste iz Zagreba proti Reki, Splitu in Zadru.

Naposled se je tako pričela luč za gradnjo avtoceste Zagreb-Split. Zakon je konal desetletno načrte in prepire med posameznimi območji, ki so od nove ceste pričakovali najmanj gospodarski in družbeni preporod. Spličali so hoteli, da bi cesta tekla po dolini Une. Pravili so, da so to nerazvita območja, ki jih je treba približati industrijskim centrom. Zadržani in drugi srednjedalmatinske občine pa so iz enakih razlogov, cesto hoteli speljati preko Like do Šibenika in ob obali do Splita.

Z novim zakonom je obveljala nunska varianta. Razpisano je bilo ljudsko posojilo. Vsi so napovedovali, da se bo nato veliko več sredstev, kot bo potrebno. Vjesnik je 7. aprila 1971 zapisal: »Plava magistrala štarta 27. aprila. Toda s to cesto Hrvatska štartajo še zdaj. Zaradi premajhnega vpisa posojila in podražitev niso začeli graditi niti prvga odseka sodobne avtoceste od Bihača do Knina. Investicijske omejitve in splošno pomanjkanje denarja so popolnoma spreminile program graditve in srednjoročnega plana, ki se končuje prihodnje leto. Odlučili so se za modernizacijo ceste Vrlika-Knin-Strmica, dolge 49 km. Ko bo ta končana, bo Split povezan z Zagrebom s cestro prvega reda, gradnjo štiripasovne avtoceste pa so predstavili v naslednji srednjoročni načrt.

Podobne pretrese je doživljal projekt predora skozi Učko. Skoznjaj naj bi stekla hitra avtomobilska cesta z Reke v Trst, še bolj pomemben pa naj bi bil za povezavo Istre s Hrvaško ter za vključitev polotoka v bodočo mrežo jugoslovanskih avtomobilskih cest. Predračunska vrednost je znašala 270 milijonov dinarjev.

Tudi za Učko je bilo 1. marca 1971 razpisano ljudsko posojilo. Vsi so pričakovali, da bodo občani in delovne organizacije prispevali veliko več, kot je bilo predvideno. Prvi rezultati so bili res spodbudni in vsi so napovedovali, da bodo predor začeli vrtati že to jesen (leta 1971).

Vendar je ponovno ostalo pri predvidevanjih. Neugoden gospodarski položaj in podražitev so zaustavile minnerje. Po sedanjih načrtih naj bi v osrčje Učke zapeljali prvi avtomobili čez dve leti.

Na Hrvaškem je danes 13.000 km cest. Zanje skrbe republiški sklad za ceste in regionalni skladi Split, Reka, Osijek ter Zagreb.

V republiški sklad se natekajo del davka od prodaje goriva, takse na tuja vozila ter različna posojila. Dohodek regionalnih skladov pa je prispevek za ceste iz maloprodajne cene bencina in nafte. Od letno zbrane milijarde odpadca na regionalne sklade 650 milijonov. Delež za ceste v narodnem dohodku pa nenehno pada.

Do Splita čez Knin

Letos Hrvatska končujejo drevored Borisa Kidriča, po katerem že teče promet iz centra Zagreba na Remetinec, vstopno postajo avtoceste do Karlova. Kmalu bo narejen most Donji Miholjac pri Osijeku; gradnjo sofinancirajo s polovico sredstev Madžari. Prihodnje jesen, prihodnje leto bosta Zagreb in Split povezana z moderno cesto prvega reda preko Bos. Grahova, Strmice, Knina in Sinja. Zdjaj dokončujejo odseka Strmica-Knin in Knin-Vrlika. Del ceste od Bos. Grahova do Strmice pa delajo Bosanci sami. Julija je stekel promet po novi cesti Gračač-Udbina, ki je močno skrajšala razdaljo od Zagreba do Zadra in drugih srednjedalmatinskih središč. S to cesto so že delno rešili prometne težave narodnega parka Plitvice; da bi ga dokončno rešili, bi morali rekonstruirati makadamsko cesto Ličko Petrovo selo - Prijeboj ter Vrelo-Gornji Babin potok. Za to potrebujejo okoli 40 milijonov, ki pa jih za zdaj nimajo. Direktor republiškega fonda za ceste SR Hrvaške Vladimir Kos pravi: »Proračunska vreča za ceste je prazna. Zdjaj plačujemo projekte, ki so že končani ali pa bodo končani letos in prihodnje leto. To je vse, kar zmoremo v srednjeročnem načrtu, ki se končuje prihodnje leto.«

Najprej notranja magistralna mreža

Zato so na Hrvaškem že določili smeri, ki bodo imele v obdobju od 1976. do 1985. leta prednost. Najprej bodo zgradili notranjo magistralno cestno mrežo, avtoceste pa tam, kjer je nujno potrebno.

»Kot temelj za gradnjo avtocest pri nas uporabljamo dokument ZIS o osnovah skupne politike dolgoročnega razvoja Jugoslavije do leta 1985,« pravi

podsekretar sekretariata za pomorstvo, promet in zveze SR Hrvaške Rudolf Kahlina. »Menimo, da bi morale vse republike čimprej podpisati družbeni dogovor, s katerim bi določile smeri, gradnjo in financiranje avtocest v Jugoslaviji v tem času.«

Po večletnih pripravah in razpravah nova, štiripasovna avtocesta med Zagrebom in Beogradom je postala resničnost. Hrvatske jo nameravajo graditi v dveh delih. Za odsek od Sesvetov do Okučanov, dolg 109 km, so že pripravili projekte. Zdjaj mrzlično iščejo sredstva, kajti kilometer opremljene avtoceste stane danes okoli 20 milijonov dinarjev.

Zgraditev štiripasovnice je nujna. Po stari avtocesti vsak dan vozi po 20.000 vozil. Polovica od njih je tovornjakov, ki ovirajo in zadržujejo promet; nastajajo dolge kolone. Cestnišče je popolnoma izrabljeno in kljub nenehnim popravilom, ki so izredno draga, vidno propada.

Hrvaški del avtoceste od Bregane do Lipovca za spačvanskimi gozdovi bo dolg okoli 302 kilometra, predračunska vrednost po sedanjih cenah pa je okoli 6,04 milijarde dinarjev. Ob stari avtocesto bodo dogradili še dva pasova in zahtevno prometnico opremlili, kot to zahtevajo mednarodni cestni predpisi. Vstop bo v Dugem selu, kjer bo v ožnjak plačal 30 din cestnine.

Do Lipovca bo na avtocesti deset prometnih vozlišč v vstopnim in izstopnim postajami sever-jug ter vsi potrebni opremo. Speljana bo po okoli sto nadvozih, na vsakih 40 km bodo ob njej bencinske črpalke, na 90 do 160 km moteli, na 80 do 120 km restavracije in kavarne, na 40 do 50 km postaje milnice in postaje kontrolnih služb, parkirišča bodo projektanti prilagodili terenu, izvirov vode in okoli. Na obeh straneh avtoceste bo po vsej dolžini postavljena zaščitna ograja, ki bo z drugimi napravami zagotavljala največjo varnost.

Rudolf Kahlina: »Projekti za prvi odsek do Okučanov so že pripravljeni, za drugi del pa jih izdelujemo. Zapravili smo za sedmo posojilo Mednarodne banke za obnovu in razvoj. Če bo vse v redu, bodo prvi buldožerji zaozari na začetku leta 1976. Ne vem pa, odkod informacija, da bomo začeli delati že spomladi.«

Naslednja prednostna smer je avtocesta od Karlova do Reke. Do Grobnickega polja, 15 km na Reko, je potrebno zgraditi še 92 km štiripasovnice. Graditve čaka težko delo, saj se bodo v Gorski Kotar zadržali številni predori; najdaljši bo Tuhošć, dolg 2,5 km. Trije predori bodo dolgi od 800 do 900 m, deset manjših pa od 50 do 300 m. To bo na odseku Vrbovsko-Ravna gora,

kjer bodo 5 do 6 prometni vzponi, kilometer pa bo po današnjih cenah stal od 50 do 60 milijonov. Najcenejši bo odsek od Karlova do Vukove Gorice; tam bodo za kilometer odšteli 30 do 40 milijonov.

Razdalja od Zagreba do Reke se bo s sedanjih 173 km skrajšala na 150 km, čas vožnje pa za polovico.

Za Učko še 493 milijonov

Nad Kvarnerskim zalivom se 1.396 m visoko pod nebo pne gora Učka z najvišjim vrhom Veľjakom. Njen visoki in masivni hrbet preprečuje toplim vetrovom z morja, da bi prodrl globlje v osrčje Istre. Je pa tudi velika ovira na najkrajši poti iz Rovinja, Poreča, Pazina, Buzeta in drugih istrskih mest na Reko. Vse boljše poti so v preteklosti obšle to planino, ki je pozimi zaradi debele snežne odeje praktično neprehodna.

Ravno zato je tudi propadel projekt o gradnji ceste preko tega vrha. Hrvatje so se 1971. leta odločili za gradnjo predora. V planino so se takoj začeli izkušeni gradbinci — z istrske strani delavci zagrebške Hidroelektrne, z reške strani gradbeniki splitskega Konstruktorja. Kljub sodobni mehanizaciji se jih je na gradbišču zbralo kar 700. To je pravo naselje, saj so nekateri pripeljali tudi svoje družine.

Do zdaj so zgradili pristopne pote v dolžini 2800 m. To bo del bodoče ceste Matulji-Lupoglav, ki bo preko viadukta Vela draga, dolgega 125 metrov, združila v drobnoje masivne Učke. Viadukt povezuje dva manjša predora; en je dolg 200 m, drugi pa 45 m. Zgradili so tudi 30 km daljnovodov moči 35 in 10 kW, po katerih na gradbišču prideka elektrika, potegnili vodovodne cevi in postorili druga potrebna dela.

Ko je bilo že vse pripravljeno za glavni naskok v osrčje gore, pa je nekoga jutra delovni dan utihnil. Zelena pobočja Učke niso več drhtela v hrupu težkih strojev, idiličnega miru niso prekinjale močne eksplozije. Za nadaljnjo gradnjo je zmanjkalo denarja.

Preboj 5070 m dolgega predora in dograditev 24 km dostopnih cest zahteva nadaljnjih 493 milijonov dinarjev. Investitor je zaprosil pri mednarodni banki za 164 milijonov dinarjev kreditov, 110 milijonov je zagotovil republiški sklad za ceste, JLA pa 90 milijonov.

Kaže, da bodo sredstva zbrana in spomladi leta 1975 bodo pobočja Učke zopet odmevala v delovnem zagonu. Vsa Istra se bo veselila, kajti odprla se ji bodo nova vrata.

Janez Jančar

Brkini pred jesenjo

Upanje za mladega človeka

Le zakaj bi Brkinec moral ostati brez zadnje potne srage šele v grobu?

Kdo je v davni tako imenitno trošil vasi po brkinskih slemenih? Tako previdno vsaksebi, da se vaške srenje ne bi prepirale zaradi gmanj? Kdo je bil tako skop do zemlje, da je hiše strnil v gruče prav na vrhovih slemen? Močno so vkup držali ti davni naseljenci, saj so hiše postavili po zgledu toplih človeških teles, ki se z objemom in s hrbitno stranjo branijo pred severnimi vetrovi in pred mrazom. Na južno stran pa so vasi odprle in se spuščajo kot stopnišča, rdečkasta od streh. Po ta se z njih kot žile stezajo na loka in njive, da bi pojile vasi.

Moral je biti srečen ta davni genij posestive, ko je pristel vsih 62 brkinskih naselij. Gotovo je veroval, da si bodo dobri gospodarji v tej brkinski rodovinski zgodbi med zakraselo Notranjko in Krasom z delom prislužili še naklenjenost flišne zemlje. Popravljali bodo hiše, dozivali gospodarska posojila, dokupovali zemljo, gozdove, polnili hleve z dobro pasmo. Poskrbeli za naslednje rodove in svoj zapeček. Če je tako veroval — kje si, obilje? Kupi žita, sena, sadja? Poletje se neprizadeto izroča plodni jeseni in mu je vseeno, če je namesto koruze bobno obrodilo plevelce in grmčevje. Nikjer ni trikat zaklenjenih kašč in vozov, ki bi peljali v dolino debele gomolje. Rodovitna flišna zagozda je v prometnem prevratu sveta postala otok, tudi sama je ostala brez poti; še kmet s trdo roko in gibčno pametjo je ostal ujet v zaprtem krogu svojega gospodarjenja.

Premalo kupcev in otrok

Sredi Tater, vasi v osredju Brkinov se v isti opusteli hiši tšičita šola in trgovina, obe zaplankani. Vas ima premalo otrok in premalo kupcev. Nasproti je še nekaj hiš, ki nosijo na stenu sledove izstrelkov iz vojne virove. Nekateri med njimi se opuščeno sesedajo, druge pa se podirajo pri se živih prebivalcih. Nekaj domačij se v vasi vendarle beli obnovljenih.

Take bodo Tatre čez dober teden pričakale proslavo 30-letnice volitev v narodnoosvobodilne odbore na južnem Primorskem, sredi nekdanjih partizanskih Brkinov.

»Pričakoval sem že, da bodo vas in vse sosede vasi šle v maloro,« pravi kmet Pavel Zeleznik. »Zdjaj sem dočkal, da bo drugače. Je upanje. Če bi bil dvajset let mlajši, bi imel upanje tudi zase. Pri šestdesetih letih pa nimam več korajžja, da bi vzel kredit in kupil stroje, popravil hišo in skedenj, sadil vsa ta nova semena, sploh začel kmetovati po novem. Ne bi se naučil. Ravno tako bi me vzel vrag. Nimam več veselja, po pravici vam povem. Ampak mladim bo še dobro, brez skrbi. Ti bodo šele videli, kako dobra je zemlje. Pogledajte ga Toneta — ta bo do bil vse, kar so nam toliko let obljubljali.«

Tone Drožina je peljal mimo priklopnik, poln gajb s krompirjem in kant mleka. Trdo je držal volan, kajti cesta proti Mršam in Markovščini je razdrapana, da te lahko vrže s traktorja.

»Ko sem bil jaz tako močan kot Tone, sem se s fanti zoperstavil karabinjerjem in fašistom. Tu v Tatrach smo jih nekot prebunkali. V Trst pa sem vozil svoje pridelke, krompir, jabolka, češnje, drva in ogleje. Nase ženske so nosile polne plenirje gob, jajc, borovnic, jagod. Ti pridelki danes ne štejejo nič. Z njimi ne dobiš denarja za kruh, za polento, za obleko, za obutev, kakrat pa si ga dobiš. Danes moraš v dolino na delo, če pa nimaš stalne zaposlitve, otepaš revščino. Mlad človek ima pri nas upanje na boljše cene in boljše prodajo, star pa le na boljšo pokojnino ali podporo.«

Kaj poje stara pesem

Južni veter je tu, na višini 700 metrov, brl skoraj mrzlo, medtem ko se podolga ob Ilirski Bistrici, pod Cicarjro in na večerno stran proti Sežani bila zamreljena pod soparico. Velika zaloga miru in možnosti za razvoj turizma, bi rekel človek ob pogledu na brkinska slemena, ki so se bočila v ostru svetlobi. Rumene kaluznice so v vetru podrtavale kot v smehu, skupine košatih brez so plahutale kot svetlikačo zelene zastave. Plahutale so tudi vrane in se s tesnobnim lakotnim krakanjem spuščale na sirotno rastje njiv.

Zeleznik je nerad pokazal svoje njive: po starem pridelava malo, le tisto, s čimer se tolče skozi starost, to pa je res malo, slabo gnojeno, posejano s slabim semenjem. Z nami je Franc Vatovec, svoje vrste trpin, molček človek pri najboljših močeh, ki vstaja vsako jutro ob treh, se z mopedom pelje v Materijo, od tam pa z avtobusom na delo v Koper. Zeleznik meni, da je Vatovec še hušje, a kmalu umolkne, saj se o garanju tu v Brkinih več ne govori. Komu bi pa težil? Saj poje stara brkinska pesem, da ostane kmet brez zadnje potne srage šele v hladni jami groba.

Vse to, kar hoče stara pesem o zadnji potni sragi povedati tako slovensko dobroga in potrpečljivega, tako z

bogom spravljenega, je mlade ljudi odgnalo z Brkinov, največ v tovarne. Kaj ti sraga v tuznem jeziku pomeni tudi veliko razdrobljenost zemljiše, majhne kmetije, neustrezna gospodarska posojila, oddaljenost od trgovin, šol, zdravilnika, prometno mrtvilo, usihanje mlšic in volje, zraven pa že naraščajočo zagato starih, onemoglih in bolehnih, podhranjenih, spricho katerih molčita nebo in oblast. Njive se zaraščajo v ledine, čeznje pa se kot rja na starem negaraziranem avtu potuhneno razraščata robidovje in pritaino raseilovje. Ledine in plešivice, vsa ta ostrotela brkinska igna, je zadnja postaja dosedanje slepe razvojne poti tega področja.

Tveganje kredita

Mogočni biki plavci, do katerih te hitro oplazi nezaupanje — ali se morebiti ne bodo, nevajeni prometa, zabil v avto — se kdaj pa kdaj med vožnjo po novi slemenski cesti pojavijo na kakšni paši ali na pojilu kot živ obet novega gospodarjenja.

»Jaz da bi drva vozil v dolino? Kje pa se mi splača! Moja žena, pa v plenirju jajca? Me rajši nažene nazaj v Koper.«

Tako je odgovarjal Jože Hojina z Boč, ki je imel v voz vpreženi velikanški gvedci, sam pa je nanj zlagal klastre iz pritlikavega hrastovega gozdiča.

»Če pridete prihodnje leto, ne bo več teh dveh bušakov na rudo, pač pa traktor.« S kreditom na desetletno odplačevanje in s pomočjo podjetja Kras iz Sežane je začel preusmerjati staro očetovo kmetijo v pridelovanje mleka in vzrejo bivek.

Okoli 110 milijonov dinarjev so banke in hranilniške službe pripravljene v prihodnjih treh letih naložiti v brkinski kmetijstvo, kar bo zadostovalo za modernizacijo 200 kmetij, 130 živinorejskih in 70 perutninarskih.

»Oče me je pregovoril, da sem pustil delo v koprski luži in ostal doma,« pravi Hojina. »Vsegal sem desetletni kredit, vendar imam zaupanje v pomoč sežanske kmetijske pospevalne službe. Bojim pa se edino, da me ne bodo kdaj kasneje izsiljevali z nizkimi odkupnimi cenami. Pri živini in politiki nikoli ne veš ... Ali je res, da v Srbiji kmetije koljejo živino zaradi nizkih cen?«

Se vedno bi rad šel na delo v dolino in se popoldne vračal. Vedno več je takih kmetij. V vojni požgane in po vojni obnovljene vasi se — vmes nepadajoče — spet krpaajo. Artviže že spominjajo na delavsko naselje. Načrtovalci prihodnjih Brkinov se dobro zavedajo, kaj pečki ljudi, in jim zagotavljajo, da bodo kooperacijski odnosi še boljše, da bodo uvajali kar najboljšo mehanizacijo, zagotavljali popolno socialno in zdravstveno varstvo, jih sposobljavali, zagotavljali tržišče, skratka, malokje v Sloveniji danes pripravljajo tako ugodne razmere za kmetovanje kot v Brkinih. Bilo bi naravnost prelepo, če bi bilo dovolj ljudi ...

Občutek dolga

Letos je občutek dolga do Brkinov narasel od odkritih besed in hitre, kar mrzlične pripravljivosti za pomoč. ... sedanjaja družbena zavest nam ne dovoljuje in nam ne more dovoliti umiranja Brkinov sredi največjih zmag v bitki za človeka. Brkini, izčrpani v dnešnih slavne revolucije, pričakujejo našo pomoč. Tolikokrat prehojene blatne poti potrebujejo našo pomoč, naše složno v svetu, ki koncu publikacije Brkinski 74 predsednik občinskih skupščin Ilirska Bistrica, Sežana in Postojna, pri čemer pa zamolčijo dolga leta, v katerih so Brkini hodili po teh blatnih poteh do pisarn njihovih prednikov. Po pomoč in solidarnost.

Dolg pa je v letih narasel, kot naraste vsak dolg. Odrivali so ga s priznanimi tisočernimi brkinskim borcem in invalidom, s socialnimi podporami in ga končno omilili s kmečkim zavarovanjem. Medtem pa je dolg narasnil še zahtevne mladih ljudi, ki od življenja terjajo sodobno dobroto. Zatorej moraš mlademu človeku, če ga hoče zadržati v Brkinih ali pa ga privabiti nazaj v rodno hišo, dati ceste, vodo, elektriko, trgovino, šole, telefon, zdravilnika in še kaj, zlasti možnost dela v bližnjem kraju. Brkinsko deželečo je skratka treba posodobiti. Razširiti kolovoze in utreti nove ceste. Na sestankih pa imeti včasih veliko prepričevalnega daru, da prepriča ljudi: še ni prepozno, da vzamete kredite in začnete znova.

»Jaz sem bil seveda takoj za in moj oče tudi,« je rekel Hojina, ki sem ga z njegovo volovsko vprego srečal na se ne odprti slemenski cesti, grajeni s solidarnostnim denarjem delavcev južnoprimerjskih občin. »A poglejte tistega tam doli: do smrti bo zagrenjen.«

Slok starec je sekal sprljen sadovnjak pod cesto in vlekel velike šture na kup. Res se ni hotel pogovarjati. Vendar je prej v zadregi pa vlijudo rekel: »Ne zamerite ...« Podoignati grici in goste porasle tesni so se mi zdeli kot gube in brazde na njegovem obrazu. Njegove solze in znoj so bile kot potoki, ki so škrljali v globelih.

Zeljko Kozinec

V zatišju starega Grožnjana

Umetnost med kamnitimi zidovi

Razstave se venomer odpirajo in zapirajo

Za obisk Grožnjana, tega starega istrskega mesteca, katerega je pred izičnim propadom posredno rešila umetnost, ne potrebujete nobenega naslova. Pa čeprav ste namenjeni točno k temu in temu in v to ali drugo galerijo. Zadošča petminutno pohajkovanje po tesnih, s kamnom v čudovitih, funkcionalnih vzorcih tlakovanih ulicah, dva, trije pogledi po nekaj minutnih trčih pa zagotovo, vsaj če ste iz Ljubljane ali Zagreba, srečate znanca. In ta znanec je zagotovo umetnik, slikar, kipar, grafik ali keramik, ki te vroče poletne dni preživetja med delom in počitniškimi razpoloženjem v svojem drugem domu.

sične, čeprav brez napake, zahtevne, čeprav je risba osupljivo blizu otroški, ker rastejo iz vsebine. Esteticizem občutno kot transformacijo postopka dojemanja in doživljanja in ne kot hoten učinek skladnosti umetnostnih, dekorativnih sestavin. Zanimaja ga vse, kar ni vsiljivo, to pa je po pravilu staro, manjvredno, propadajoče ali minevajoče. Drobničarje na oknih in stara okna sama, zagorski in medijanski pustni liki, papirnati šopki, fantazijska preoblikovanja, ki spominjajo na moralistične igre in slikanice pozne, ga srednjega veka in tistega prehodnega obdobja, ki je v njegovi domovini nadomeščalo renesanso. Svet, sklenjen v sebi in času, ki je zanj odtekel in umetniško utemeljen z zrelih in osveščenim subjektivizmom pristopa svojega tvorca, otroško neposredno zvedava, občutljivega in polnega svoje vsebine, s katero dopolni doživljanje in izoblikuje svoje sporočilo.

Klavijatura istrskih streh

Priti v Grožnjan o pravem času je nemogoče. Umetniki so tam ali pa ne, razstave odpirajo, zapirajo, nekatere so odprte brez njihove prisotnosti, po drugih vodijo avtorji sami. Tako je naneslo, da sem ujel še odločke za zaprite razstave zavestnih sodobnih aranžmajev Ljuzeta Logarja, medtem ko je bilo pri Kantušerjevih še vse narobe. Urejevali so prostor, v katerem naj bi bila zvečer otvoritev razstave akvarelov in litografij Grace Renzi-Kantušer. Vezivo med zidnimi kamni se še ni posušilo, dela pa so že visela. Drobne barvne in še bolj tonske asociacije na različna doživljanja, abstrahirane do tiste meje, ko še komaj zasluhlivo izhodišča enkrat v krajini, drugič figuralki pa spet v tihožitju. In v vsem izrazito glasbeno, harmonično občutje, katerega je v klasičnem iluzijskem prizemu v sliki čedalje težje izraziti.

Grafike Jožeta Spacala, razstavljene te dni v njegovi galeriji »Stara kovadlja«, so že stare znanke ljubljanskega razstavnega občinstva. Dodal je nekaj novih, a ohranil starega duha in staro disciplino ekranskega okvira, vzorca krivulnice elektronskega snopa in

kombinacije prvin na preostali plošči. Teme so seveda primorske istrske. A ena je prav grožnjanska, vključuje prvine, ki se prebivalcu Grožnjana predvsem vtisnejo v spomin in predstavijo. Klavijatura in strukture grožnjanskih (sploh istrskih) streh. Nekakšen oseben in nekoliko čustven hommage, a urejen in smotrni.

Galerijo »Me« vodi lastnik, znani hrvaški umetnostni kritik in publicist Vladimir Maleković. Zdej gostuje pri njem s svojimi sitistični asistent za grebške likovne akademije Ivo Friščić. Poskrbel je za pravi sok: njegovi, kot pravi njegov galerist, urbanoikični sitistični so s svojo do tehnične racionalnosti dognano strukturo in abstraktno, povsem nečustveno barvno hladnostjo prestavili v to staro mestece toplih barv in človeško prirodno obvladljivih razmerij prav tisti svet, pred katerim so se sedanjí prebivalci umaknili. A priznati mu je treba, da je v svoji transpoziciji dosleden in mojstrski.

Ploščki in statuete

Aranžma razstave s keramičnimi izdelki Mire Maleković je naključen in najbolj ne najbolj posrečen, čeprav je res, da lahkonost, dekorativni in morda malo čustveni, zagotovo pa razpoložljivi, oblikovno in slikarsko razgibani obiski, prstani in posode ublažijo strogo disciplino in hladno racionalnost Friščićevih grafik.

Vodja pravkar dobro ustanovljene galerije Doma JLA v Zagrebu Zdravko Rajković je tudi Grožnjanec in ima seveda tudi galerijico, urejeno skoraj kot salon. S tremi akrili in štirimi akvareli je predstavil svoja iskanja in občutenja prostora in prostorskih vrednot (tudi v psihičnem pomenu) v obmorskem pejsažu. Prvine življenja ob morju, vtikane v te slikarske organizme, pripomorejo do vtisa aranžmajev, v katerih se mešajo romantične sestavine z racionalnimi in kar konstruktivističnimi.

Tudi ta razstava je kombinirana z izbranim prikazom keramičnega dela

Mirjane Rajković. Prevladuje (seveda) nakit, posodje je dodano bolj kot dokaz dela tudi na tem področju, čeprav je v okviru zastavljenih težej kvalitetno. Keramični obiski so razvejanih oblik, veliki, dekorativni in učinkoviti. Žive barve pa, domnevam, omejujejo njihovo uporabo in kombinacijo s toaletami.

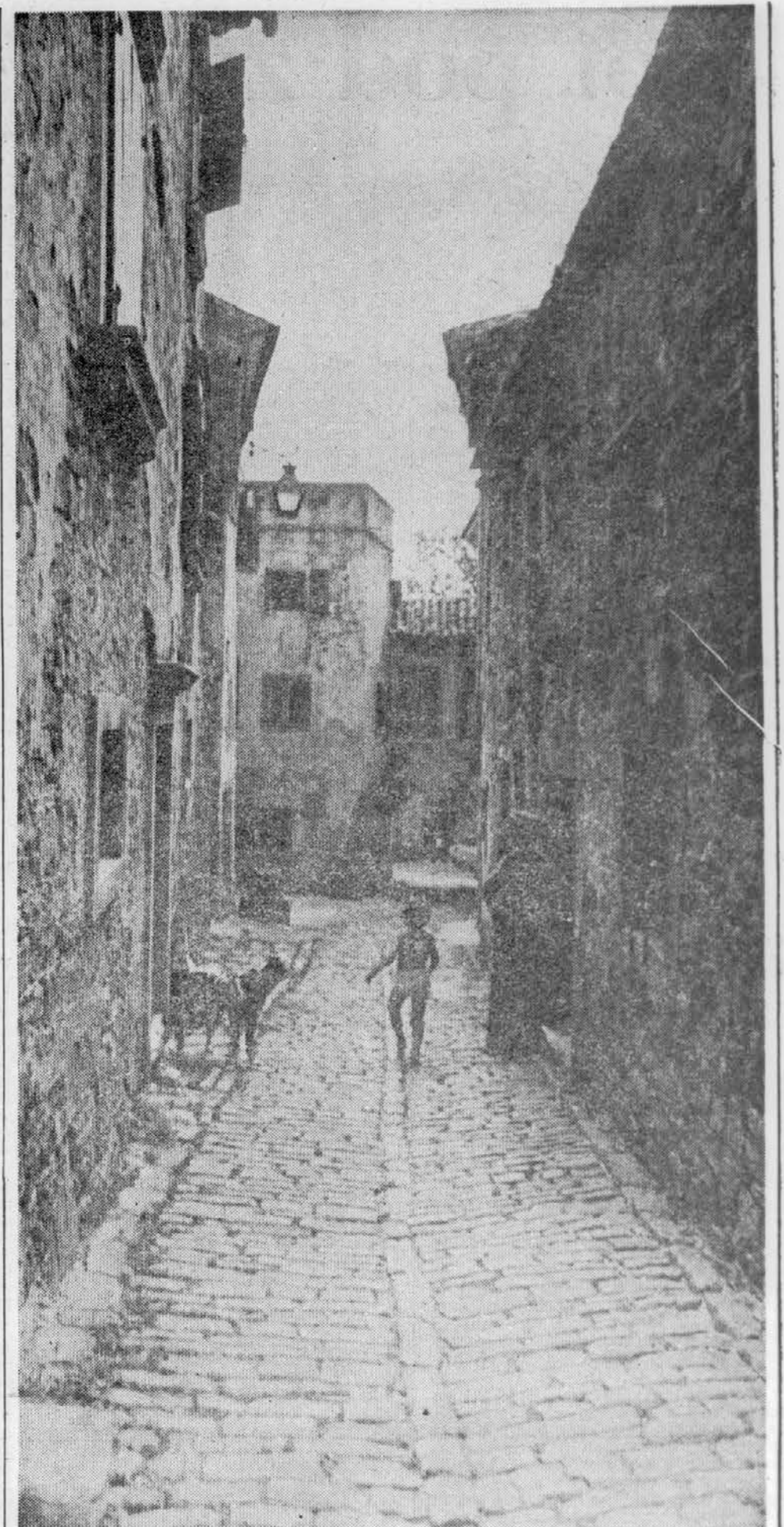
Jasna Kozlovič se nam je pred kratkim predstavila s svojim keramičnim nakitom v galeriji »Ars«. V svoji grožnjanski galeriji pa zdaj tudi razstavlja. Novosti ni posebnih, ostaja pri nam zdaj že znanih kvalitetah: keramični obiski, ki prevladujejo, so zasnovani ploskovito, z reliefnimi razgibanimi vzorci in barvno umirjeni. Posebno draž vsebujejo colierji-zloženke iz enakih prvin. Vse pa je okusno, čeprav ne šokantno, pa domiselno in dovolj učinkovito.

Ce k vsem tem razstavam keramičnih izdelkov prištejemo še dela Sonje Rauter-Zelenko, katerega tudi zdaj razstavlja skupaj s Karlom Zelenkom v njuni galerijici, se kar moramo vprašati, odkod toliko zanimanja za keramiko in odkod tolikšna produkcija? Resda je keramična plastika Sonje Zelenko nastala še v Ljubljani, a tudi Grožnjan se zdaj že ponaša z novo pečjo, kar je pomembno poživilo te vrste umetniško dejavnost. Vzdušje pa je seveda tudi pomembno, saj je istrska keramična, lončarska tradicija izredno zanimiva. No, ploščki in statuete Sonje Zelenko koreninijo po svoji oblikovni plati v bolj splošni folklorni tradiciji našega juga, vendar imenitno pristajajo v ta stari istrski ambient. Odlikuje jih oblikovna — tudi plastična — dognanost, strukturna domiselnost in barvno bogastvo, vse pa podrejeno premišljeni stilizaciji vendarle predvsem dekorativnega izdelka.

Zelenkovi grafični listi

Risbe Karla Zelenka so deloma že predloge za njegove nove grafične liste, deloma pa še motivna iskanja šele z zametki sporočil v komaj drobnih definicijah osebnosti občutljivosti. V vsakem primeru pa kaže ta razstava, da se Zelenko tematsko odpira: tihožitja iz domačega, grožnjanskega istrskega muzejskega, krajinskega izreza, kompozicije iz ublaženega socialno kritičnega tipa, izrezi iz sodobnega življenja, arhitekture, cirkuške teme, interierji, splošna tihožitja in drugo kažejo, da načelna umetnik široka področja različnih tematik pred končnim izborom predlog za grafično izvedbo. Morda pa izbor niti ne bo tako ozek. Razstavljena dela kažejo s svojo drobno, mehko, včasih pripovedno, včasih poetično, včasih celo ekspresivno risbo, zadržano podano vsebino z bolj ali manj jasnimi, vselej nevsiljivimi sporočili, katerega pa vendarle ni nikoli mogoče prezreti, tolikšno pretičnost, ki v vidnem izboru teme ali izreza, da morda lahko pričakujemo novo, a motivno bolj raznoliko in predvsem številnejšo izso v tovrstnem delu Karla Zelenka. Kljub zavesti o nešteti nevarnostih in možnostih spodsrljave se ne morem znebiti vtisa, da bi bilo to dobro: zanj (ker poznam njegovo dosedanje delo) in za nas (ker poznam njegovo kritičnost).

Janez Mesesnel

Grožnjan (foto: Egon Kaše)

Zapiski z mednarodnega pesniškega srečanja

Struga druge stvarnosti

Ali so Makedonci s poezijo ustvarili čudež

Onstran Struge z neizrazitimi, pol revnimi pol modernjarkarskimi hišami sem pri Kalistu v drugi strugi, z bičevjem od jezerske širine oddojenemu rokvavu, opazil stare ženske v domačih belo-črnih oblačilih, kako so prale sredi bistre vode pokrite z belimi lokvanji. Tema simpozija, kot jo je v skalnati nočmi, ki je zdaj spreminjena v nočni lokal sodobnega hotela »Biser«, razložil predsedujoči Tome Momirovski, je bila: Poezija — druga stvarnost.

tudi tokrat zgrnilo ogromno občinstva. Toda vse leto sicer v isti dvorani vrtijo samo filmsko plažo. In ko se pred palačo na širokem stopnišču recitirali nekaj pesmi, se mi je zdelo, da je bilo v njihovi odmevnosti več patosa kot elementarnosti in da je publika na bregovih stala predvsem zaradi tega, ker je ta velika prireditelj samo enkrat v letu in ker so tokrat tudi vsi strugo Črna Drina med mostovi slavnostno razsvetlili.

Toda gotovo: vsaj blizu čudeža so s poezijo Makedonci le prišli. In mislim, da sta poleg ljudstva k temu največ pripomogli podpora najvišjih političnih vrhov v tej stari in hkrati mladi, iz bojev in kulture zrasli republiki, in naj zveni že kakorkoli — solidarno velikodušna podpora denarja. Na slavnostnem začetku so bili zbrani vsi: od predsednika predsedstva, do članov izvršnega komiteja partije in vlade, od predsednika akademijskega in predsednika ženskih organizacij Makedonije. Po drugi strani je od 160 makedonskih pisateljev ba je 130 komunistov in kar 6 jih je v centralnem komiteju. »Denarja imamo toliko, da ne vemo kam z njim,« mi je z odkrito prisrčnostjo povedal predsednik društva makedonskih pisateljev Blagoje Ivanov. A ne gre samo za državne subvencije in kulturne sklade, ne samo za podrgni milijon najemnine, ki jo mesečno dobivajo za svoj klub v Skopju; ko so opravili

ceremonial Struških večerov, so se javno zahvalili tudi tridesetim gospodarskim organizacijam, ki so s svojimi sredstvi široko podprle to mednarodno pesniško prireditev, ki naj bi se enkrat uveljavila tudi njihovo makedonsko besedo.

Med Slovenci in Makedonci se je tudi tokrat še enkrat zaškrilo neko še prav posebej vzajemno prijateljstvo in razumevanje. Poleg šestih makedonskih pisateljev, ki bodo sodelovali na piranskem srečanju v oktobru, bo v slovenskem prevodu, kot smo se dogovorjali, v kratkem izšlo tudi nekaj prevodov iz makedonske: med drugim eno izmed del Mateje Matevskega, pa čustveno doživljiva vizija makedonske preteklosti in sedanjosti Tometa Momirovskega »Leta nespečnosti«, predvsem pa — kot povračilo za predani izšlo reprezentančno antologijo slovenske poezije v makedonskimi — izbor makedonske poezije v slovenskimi, ki ga pripravljata doktor Aleksander Spasov in Ivan Minatti.

Vera, ki ne dogori

»Ta Trst je kot vera, ki ne dogori,« sem slišal verz iz nove pesni Miroslava Košute. »Tudi pri nas imamo svojo Strugo, tako se imenuje neka naša reka,« mi je rekel Kito Lorenc,

drobno očalast lužičkosrbski pesnik, uradno iz DDR, ki je bil leta 1968 tudi na slavističnem seminarju v Ljubljani. »Nuestros ochos entrerrados so recitirali v spomin na mrtve oči Pabla Nerude, ki je prav tako nekoč dobil zlati venec Struških večerov. Vzporodno z izvirno španščino je prekipelo vajouče zvenel prevod njegovih pesnjev v makedonskimi: »Zborujate iz moja ta krov...« Pravzaprav so opravili težaško zasluzno opravilo, da so v tej mali makedonski Strugi na tromeji Balkana, v trinajstih letih le zbrali toliko pesniške sile iz vsega sveta. In kot mlad narod so brez kompleksov v natisnjenih zbirkah zraven največjih svetovnih pesnikov natisnili svoje makedonske pesmi.

»Tiskal me je,« mi je predstavila drobna švicarska pesnica Monique Laederach svojega mladega spremljevalca iz Švice, iz česar sem sklepal, da je to njen založnik. Po svoji prejšnji zbirki »Penelopae«, kar naj bi odražalo njen značaj, je namreč izdala novo knjigo balad, v katerih je bajke bolj odprta. »Da najdem svojo obliko,« je odgovorila na vprašanje, kaj ji je poezija, ko jo je že pred odhodom v Jugoslavijo obiskal v švicarskem Neuchatelju dopisnik »Nove Makedonije«. »Ne, v Strugi se nisem bila,« mu je tudi povedala. »Torej se Struge toliko bolj veselite,« je objavljal njeno izjavo dopisnik. Z rokami je pojasnila, da ne zna makedonskine, ker je mislila, da se Makedonec, in ko sem jo po angleščini odgovoril v nemščini, je skoraj opravičujoče se, povedala, da je Nemka iz Zahodnega Berlina. Christin Koller je bila starijša gospa s kratko pristrženimi lasmi, pokvarjenimi zobmi in nekam asketsko vojaško bluzo. »Od poezije se živi ne da,« je menila, a brez poezije prav tako živi ni mogoče. Debelušast, okajeni Danec me je jel objemati in po rusko dopovedovati, da se že od nekd poznava. Čeravno sem vedel, da to ni res, da se je zmotil, sem mu veselje prepustil, saj je razveseljivo, če se ljudje med seboj hočemo poznati celo tedaj, ko se ne poznamo.

»Literatura je potrditev bivanja slehernega naroda, ne samo majhne ga naroda, tudi veliki se za to potujejo,« mi je stisnil in sivolos, kot kak nordijski kmet, zadržil v svoji sobi znameniti litvanski pesnik Eduardas Nežalajtis iz Sovjetske zveze. Povedal je, da piše vsu literaturo, razen esejistike in polemike, kjer uporablja rusščino, razumljivo samo v domači litvanski. Preko rusčine pa so njegove pesmi prevedene v 50 jezikov sveta. Še posebej poezijo, ki je neposreden izraz njegovega in narodnega bivanja. Nežalajtis je dobil tudi Nehrujevo in Leninovo nagrado; Leninovo leta

1962 za knjigo »Človek«, ki jo je po padcu Stalinovega kulta posvetil zgolj človeku. Za naslovi pesmi govorijo o tem: Roke, Kri, Srce, Oči, Glas, Lasje, Ustnice, Misli, Ljubez, Mati zemlja.

Vse ob pravem trenutku

Ko smo prišli na letališče, so nas obdarili s sladkimi ratlukom na zobobrebcih, požirkom čiste vode in rdečimi nageljni na dolgih pecljih. Čvet z dolgim pecljem si je zataknil v prsi žep vlnudni Indijci, pesnik Lokenath Bhattacharya, tako da je bil videti kot surrealistična kompozicija. »Od tu iz Ohrida res odhajam na mednarodni pesniški simpozij ob tridesetletnici surrealizma v Knokku v Belgiji...« Sicer pa sva govorila predvsem o njegovi in indijski poeziji. »Pišem seveda v domači bengalskimi, kar je, čeprav ta jezik govori 70 milijonov prebivalcev, vendar samo eden izmed mnogih jezikov indijskega podkontinenta.« Moj indijski prijatelj je bil tudi poddirektor osrednje indijske nacionalne književne ustanove, ki organizira knjižne razstave in knjižne prevode v svetu. »Skušal bom storiti vse, da bomo prevedli tudi kake knjige iz slovenskine in jih objavili v Indiji... Vselej je problem jezik... Razumljivo, da človek postaja vse bolj in bolj univerzalen, vesoljen, toda tudi do neba ne moremo imeti nobenega odnosa, če ne stojimo neke na tleh. Zato piše vsak v svojem jeziku...«

V mnogih svojih pesniških zbirkah se je posebej lotil skrivnosti umetniške stvaritve. »Vselej se znajeta iz oči v oči pesnik in trenutek. Pri tem je vselej trenutek važnejši, kajti tudi največji pesnik spozna, da trenutek okrog njega teče trajneje in hitreje, z neko drugo brzino kot ustvarjalec sam. Stvaritev je popolna šele takrat, kadar se ustvarjalec s tem svojim trenutkom v celoti združuje...«

»Vse mora biti ob pravem trenutku,« mi je kot svojo glavno geslo povedal proslavljeni turški pesnik Fazil Husun Deglarja, ki so mu letos za njegovo dosedanje umetniško delo in sodelovanje v Strugi izročili zlati venec njegovo poezijo tiskali tudi v makedonskem prevodu. Ko sem ga vprašal, kaj sodi o sožitju med Grki in Turki, se mi je izmuznil, čes da je vse to povedal že lani v Strugi, ko je recitiral svojo pesem: »Ce bi bil bog za en sam dan, Sicer pa je nadaljeval: »Pesem ni kamera, ki bi lahko konkretno fotografirala in se zato ne more nanašati na neposredne situacije. Hkrati pa se je izrazil za bratstvo in ena-

kost vseh ljudi: »Med posameznimi žanri literature je več razlike kot pa med ljudmi raznih narodnosti. O načinu svojega ustvarjanja je menil, da se mu pristop od časa do časa izpreminja, da pa predvsem na pesmih sedi in jih še in še bere. »Ni podzvesti, ampak samo privzgojena zavest... Vse življenje sem samo pesnil in vse drugo se mi zdi samo izgubljanje časa.« Je rekel mož, rojen 1914, ki je bil nekaj časa celo turški oficir, ki pa je iz vojske izstopil in odklonil tudi neko ameriško pesniško nagrado v protest proti vojni v Vietnamu.

Jegulje in ribiči

Stirje so bili uradni svetovni jeziki na simpoziju o poeziji kot drugi stvarnosti: makedonskima, angleščina, ruščina in francoščina.

»Ali obstaja tudi prva in tretja stvarnost? Ali je potemtakem neka hierarhija stvarnosti?«, se je upri makedonski referent Milan Đurčinov. Beno Zupančič se je kot slovenski književnik in politik temu analitičnemu dvomu pridružil. Vse, kar je v pesmih povedano, je bilo že prej doživeto! Kje bi našel lepšo primerjavo kot v pesmi Otona Zupančiča v trenutku osvobodilnega boja: »Veš, poet, svoj dolg? Toda kot je poudaril, da se ne moremo odreči tej tako imenovani drugi pesniški stvarnosti, ampak jo je treba tudi v prihodnje še bolj negovati, če se nečemo odreči vsega človeškega v človeku, tako je opozoril tudi na drugo širšo poetično ustvarjalno področje, kjer zajema snovanje prihodnosti na družbenem, političnem področju. Srbski esejist Petar Čadžić je videl v poeziji predvsem imaginarno silo. »Imaginacija je človeku potrebna kot kisik,« je rekel in citiral filozofe in psihologe. »Njega je bil srečen in nesrečen, da je bil hkrati duhovni in državni poglavar svojega ljudstva,« je po svoje mislil razpetil sedanjí črnogorski pesnik Sreten Perović. »Poezija je nekaka etapa, ki stvarnosti ne dosega, in hkrati etapa, ki hodi pred stvarnostjo,« je sklenil pesniški zdravnik Ante Popovski iz Makedonije in navrgel zgodbo o ohridski jegulji, ki v jeseni odplava po oceanih tja do Bermudov in odnme, nakar se njeni plodovi kot nove jegulje spomladi podzavestno vračajo nazaj v Ohridsko kotlino.

Smo ohridske jegulje, ali smo ohridski ribiči? Smo poezija ali poezijo je lovimo?

Bogdan Pogačnik

Ob tridesetletnici osvoboditve v Romuniji

Pogled v prihodnost

Noben trud ni odveč, ko gre za gradnjo gospodarsko močne socialistične države

Velike obletnice so po navadi priložnost za obujanje spominov na slavne dogodke v preteklosti, toda v Romuniji so ob tridesetletnici osvoboditve raje gledali naprej...

Skrajšane »hierarhične stopnice«

Ze nekaj let slavijo Romuni 23. avgust v znamenju boja in prizadevanj za čimvečje gospodarske uspehe...

strokovnjakov, ki so dotlej želeli v pisarnah. Poslali so jih v neposredno proizvodnjo ter ob enem »sprostili« 5000 službenih avtomobilov...

Vse bolj uvajajo nagrajevanje po delu, ki naj odpravi anomalije v plačevanju, ob enem pa izvajajo partijsko načelo o razmerju med najvišjo in najnižjo plačo...

Romunska zakonodaja je zelo stroga s tistimi, ki iščejo luknje v zakonih in ki goljufajo državo: visoke zaporne kazni ali celo obsodba na smrt so predvidene za tiste, ki s malverzacijami zavirajo industrijski razvoj...

Složni sosednji državi

Bukarešta je bila te dni gostiteljica mednarodne konference o prebivalstvu. Izbrano je bilo zelo zanimivo mesto, saj sodi Romunija med tiste redke države na svetu, ki si na vse načine prizadevajo povečati število prebivalstva...

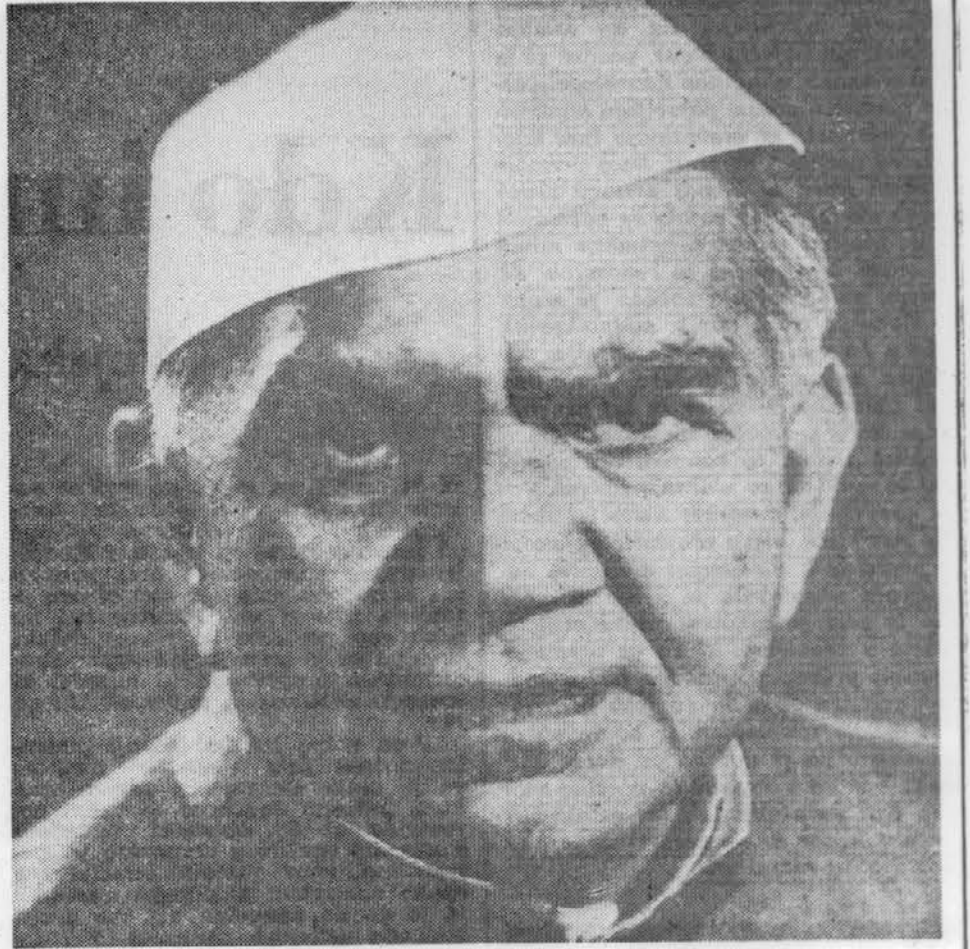
21 milijonov). Med te ukrepe sodijo, ne le prepoved abortusa (dovoljen je le v posebnih primerih), ovirje v postopku za ločitev zakona in povečani otroški dodatek, marveč tudi partijski dokument o družini, v katerem piše, da mora vsak državljan z odgovornostjo vzgajati novi rod...

Med prizadevanja za gospodarski razvoj sodi tudi čedalje večji izvoz in odpiranje vrat za tuj kapital. V dobrem desetletju se je romunski izvoz povečal 3,5-krat; izvažajo industrijske izdelke, traktorje, tovornjake, vagoni, kemične izdelke pa tudi konzerve in pohištvo...

Za investicije je zmerom premalo denarja in zato so Romuni začeli vabiti tuj kapital. Odprli so svoje banke na tujem, privabili so velike zahodne industrijske firme in ustanovili mešane družbe...

Med države, s katerimi ima Romunija izredno dobre odnose, prav gotovo sodi Jugoslavija. Pred nekaj meseci so v Romuniji dali vedeti, da imata državi že 111 let diplomatske stike, redke pa je primer, da bi dve sosednji državi živele tako složno kot Jugoslavija in Romunija...

Stane Ivanc

Portret tedna

Fahrudin Ali Ahmed

Natanko pred enim tednom — 24. avgusta — je v veličastni palači vseindijskega parlamenta ob navzočnosti bivšega predsednika Girija, predsednice vlade Indire Gandhi, članov kabineta in šefov tujih diplomatskih predstavništev slovesno prisegel peti predsednik indijske republike Fahrudin Ali Ahmed...

sne stranke in poslej je tesno sodeloval z velikima borcema za indijsko neodvisnost z Džavaharilalom Nehrujem in Mahatmo Gandhijem. Pet let kasneje je že prevzel pomembne funkcije v odboru kongresne stranke v vzhodni indijski državi Asam.

V letih 1938 do 1939 je bil Ali Ahmed finančni minister v asamski vladi; naslednje leto pa je izstopil iz lokalne vlade in se z vso odločnostjo posvetil boju za osoboditev Indije izpod britanske kolonialne oblasti. Zaradi ugrešne in ga zaprle, najprej za eno, potem pa še za poltretje leto, tako da je vsega skupaj preživel štiri in pol leta v britanskih kolonialnih zaporih.

Po izpustitvi je leta 1945 postal državni pravobranilec v Asamu. Na tem položaju je ostal osem let, leta 1953 pa je bil Ali Ahmed prvi izvoljen v Zgornji dom osrednjega indijskega parlamenta, nato pa je bil eno leto član indijske delegacije v organizaciji Združenih narodov. Leta 1957 se je vrnil v domovino in v Asam, kjer je prevzel finančno ministrstvo, pravosodno ministrstvo in ministristvo za razvoj. V teh letih in v prejšnjem obdobju si je Ali Ahmed zelo prizadeval za gospodarski razvoj ostale države Asam.

Pred osmimi leti so sedanega predsednika republike drugič izvolili v Zgornji dom delhijskega parlamenta, isto leto pa je v vladi postal minister za energijo in irigacije. Naslednje leto je zamenjal resor in prevzel položaj ministra za industrijski razvoj in socialne zadeve. Ali Ahmed je takrat obiskal vrsto azijskih, afriških in evropskih držav s poglavito nalogo — razviti in pospešiti industrijsko sodelovanje s čimveč državami širom po svetu.

Leta 1970 mu je predsednica vlade Indira Gandhi namenila položaj, ki je v indijski uniji izredno pomemben, to je ministristvo za kmetijstvo in prehrano. Ker se je s prizadevanji in prisilnostjo marljivostjo izkazal tudi pri delu v kongresni stranki in tudi zaradi tega, ker je dočela podpiri Indiro Gandhi v politično kritičnih časih, ko je prišlo v kongresu do razcepa na novi in stari kongres (vodstvo nove kongresne stranke je prevzela Indira Gandhi), je postal član vladnega odbora za politične zadeve. To pa je bilo, ki odloča o vseh pomembnejših političnih vprašanjih v državi.

O zasebnem življenju Fahrudina Ali Ahmeda je znanega bore malo, najbrž v precejšnji meri temu dotruje dejstvo, da se je sedanji šef države z vso energijo posvetil političnemu življenju in gospodarskem razvoju države. Po drugi strani pa tudi zaradi tega, ker nič kaj ne mara pritrane publicitete in reklamnega trušča okrog sebe, ampak se raje umika v mir in delovno vsakdanje svojega kabineta. Ali Ahmed ima dva sina (starejši sin živi v New Yorku, kjer je zdravnik, mlajši pa v New Delhiju študira ekonomijo) in hči, ki živi na Floridi, kjer je poročena z zdravnikom.

Pred tednom dni se je torej predsednik Ali Ahmed preselil v predsedniško rezidenco Rastrapathi Bhavan v Delhiju, z njim pa tudi vsa svata baia, proa dama Indije, njegova žena Abida Ahmed, ki je v domovini znana kot umetniška oblikovalka (ravno pred kratkim je v hotelu New Delhi privedla razstavno umetno izrezljanji okrasov iz bambusa).

Za predsednike indijske republike sicer velja, da imajo predvsem funkcijo reprezentativne osebnosti, ki sprejema tuje državnike in druge visoke goste. Nema lokar za prevzema, jo tudi vloga svetovalec, največkrat v primerih, ko pride do resnih političnih navzkrižji med strankami in vladi ali v parlamentu. To opravilo pa je kot naročeno za izkušeneja in preudarnega politika, kakršne je sedanji predsednik države.

August Pudgar

Politična reportaža

Tema, ki se izmika

Zatišje pred viharjem?

Od našega rimskega dopisnika

RIM, avgusta — Politična futurologija je postala sestavni del tukajšnjega političnega življenja. Odkar sem v Rimu — in bliža se že leto dni — mi tako italijanski kolegi kot tuji novinarji, s katerimi tedrim pod streho tukajšnjega združenja tujih novinarjev, kar naprej pripovedujejo o tem, »kar bo«. V teh vročih in hkrati vlažnih avgustovskih dneh pridejo v »press club« tukajšnjega združenja, ki je v strogem središču mesta — korak, dva od parlamenta — tudi ljudje od drugod, ne toliko zaradi političnih doživetij kot zaradi suše tistih prvih političnih novic, s katerimi tu brččas srednji avgust tako skorari. In prihajajo zaradi odličnih klimatskih naprav v klubu.

O tem, »kar bo«, govore po vrsti vsi Italijani, od krošnjarja v ulici Tritone, ki ti ponuja »čezmorska transistor za tisoč petsto lir, do predsednika vlade, ki je dal »epohni svoj politični intervju. Pričakovanja so velika, spremembe tako rekoč na pragu: toda spominjam se mojega rimskega predhodnika, ko je govoril o svoji zadnji rimski »veliki temi, katero da bo napisal, je zatrjeval. Govoril je o tem, kako se v tej deželi v obdobju enega dopisniškega mandata pravzaprav nič ne spremeni.

In če moj kolega te teme ni izrazil, ali bo res ostala mena? Resnica, mi pripoveduje uslužbenec v »banco di Roma«, pri katerem slonim ob okencu kdaj pa kdaj, kadar potujejo nakazila iz Ljubljane po mesece in pol in več, resnica o Italiji, pravi, je samo ena: končalo se je obdobje gospodarskega čudeža — in trajalo je zajetno število let — začelo se je obdobje krize — in trajalo bo prav tako zajetno število let. Od danes na jutri se v tej deželi ne zgodi prav ničesar, niti »pošten« državni udar ne. Udar? Kje pa. Kje pa. Kje pa. Kje pa. Kje pa. Tisti smrčkavci z bomba? Tisti industrijalci, siti blaginje? Javnost ima avantur — ena predvojnih je trajala desetletja — za nekaj generacij dovolj. Morda bo treba sa-

mo več in bolje delati, mi pravi. In ne živeti od posojil. In biti samostojnejši. Treba se bo znova napiti ob vrelcu samo-zaupanja.

Optimizem hlapci

Tudi on gleda v prihodnost: v bistvu se ne razločuje od »politčnih opazovalcev«. Razloček je le v tem, da je on sam »notri«. Da bo, na primer, od jutri plačeval trideset odstotkov več za spagete, ki so se čez noč podražili, da ga bo tisk še dalje zasilpal s »fašistično kriminalko«, ki so jo oblasti sklenile objavljati do konca, pa naj stane kar stane. In živeli bo to, kot je dejal generalni sekretar komunistične partije Berlinguer po referendumu — »novo, spremenjeno Italijo«, pa razmišljal, če se je res spremenila in kako se je spremenila.

In dalje bo vstajal zjutraj s časopisom v roki, v katerem je na prvi strani zapisano: pretekli so trije meseci od pokola in Brecin in trije tedni od atentata na vlak Italicus. In potem se samozavest ruši, skrbi rastejo, in razmišlja o tem, »kar bo«. Tisti »smrčkavci z bombami« — spoznava iz časopisa — so pravzaprav odrasli ljudje, notranji minister Taviani zatrjuje, bere v »Giornu«, da so bile pravne na državni udar resne, mednarodna povezanost italijanskih fašistov je na dlani, v parlamentu zatrjujejo, da je država križišče tujih obveščevalnih služb. Optimizem hlapci, samozavest upada.

»Profesionalne« igre v združenju tujih novinarjev v ulici Mercede so napovedi o tem, do kdaj bo sedanja vlada barška plula. Če bodo prišla posojila državi pravočasno — nemško, v katerega so bila uprta vsa italijanska upanja, še vedno vti v zraku — če bo v oktobru res tisoče delavcev na cesti, kot govori minister za delo. Če Evropska gospodarska skupnost ne bo podprla svoje »devet« sestre, bo italijanska vladna zagata velika. Brččas bi neofašisti tak položaj izkoristili za ponovne napade na demokratske ustanove Italije. Njihove grožnje se vrste iz dneva v dan, z njimi so zasuli italijanske oborožene sile, politikom pa, ki da so krivi za zavoženost italijanskega gospodarstva, groze z osebnimi obračuni. Posebno vlogo bo v jeseni

odigralo tudi italijansko sindikalno gibanje, ki predstavlja enega redkih avtentičnih centrov moči v državi. Medtem ko so se bitke za politično jesen na sedežih političnih strank že davno začele, pa sindikati močel! Ali je to zatišje pred viharjem?

Pravijo, da naredi tuji dopisnik v Italiji prvi ognjeni krst takrat, ko pade vlada. V manj kot letu dni, kar sem v Rimu, se je vlada dvakrat tresla: v začetku leta je zaradi nesporazuma med socialisti in republikanci o gospodarskih vprašanjih padla, drugič, po referendumu, je po vladni krizi in »časnem« Rumorjevem odstopu komaj obstala. Ustaleonea procesa vladne krize in procesa ustanavljanja nove pa nisem doživljal kot prvi »ognjeni krst« Potem so mi dejali, da bom najtežjo novinarsko preizkušnjo doživljal, ko bo potekal prvi referendum v zgodovini italijanske republike glasovanje o zakonu o razporokli. Kasneje so mi dejali — bo preizkušnja politična jesen 1974, dalje, pomladanske upravne volitve prihodnje leto.

»Velika« tema?

Dalje, so mi dejali, ognjeni krst bo morebiten vstop komunistov v vladno koalicio. In če ga ne bo — bo to januarski komunistični kongres. In tako se »ognjeni krste« odnima v prihodnost: vsak napovedani dogodek se zdi »najpomembnejši«, toda nekaj dni po njih se ti, »poklicno deformiranemu«, dozdeva, da si se ne potrebnem »zagladiti vanje ter da so bili v bistvu le milni mehurčki, ki so komaj nekoliko spremenili ostenke ustajene politične podobe države. Rad bi, da bi bil moj »ognjeni krst« obdobje večjega zblizevanja med državama, obdobje, katerega da lahko samo stabinia italijanska vlada, vlada, ki bo od samega začetka »programirana« na prihodnost in ne bo samo most med dvema vladnima krizama. Na ta »krist« čakam, toda iz dneva v dan je očiten, da se mi »velika« tema o italijanskem nesprenjanju izmika, da se bo Italija vendarle spremenila. Krščanski demokratom se je v tem letu že nekajkrat zataknilo: njihov

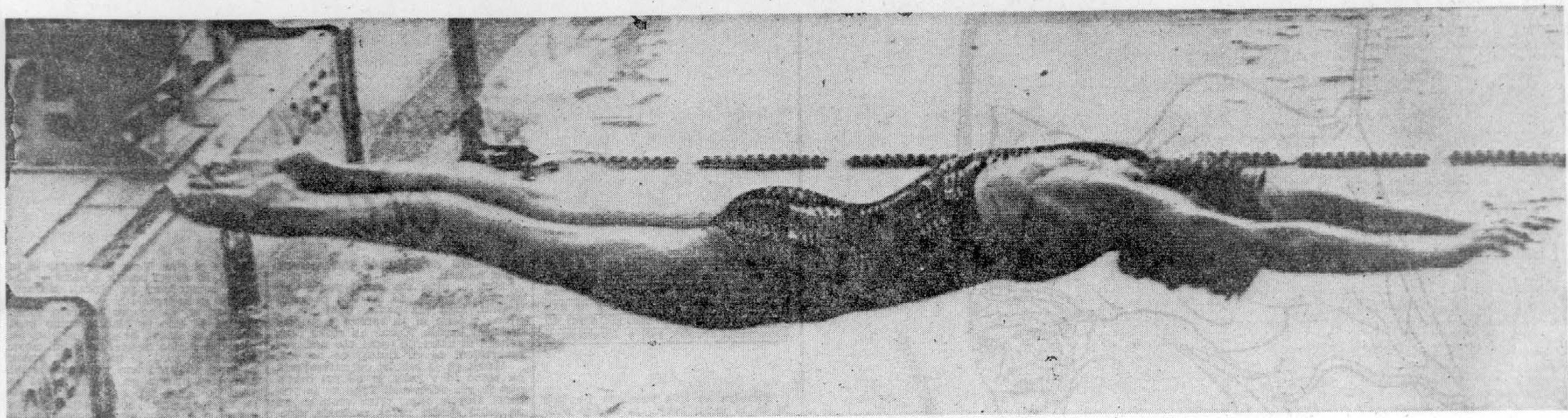
vpilv na množice, ki z volitvami vendarle lahko vplivajo na spremembo politične slike države, slabi. Prvo znamenje za to je bil njihov poraz na referendumu, drugo poraz na volitvah na Sardiniji.

Obdobje, v katerem so veliki industrijalci »svozila« na račun nizkih delavskih plač, cenениh surovin in izredno visokih dobičkov, je šlo v zaton. Zdaj so veliki industrialci začeli s prstom kazati na krščansko demokratsko stranko, ki da je bila pač premalo vplivna in je dovolila, da se je v državi razširila »sindikalna herezija«, da so delavci padli pod vpliv komunistov in socialistov, dolže jih, čeprav ne javno, da so se posluževali za pridobitev ponovnega vpliva tudi (na primer ob referendumu) neofašisti, ki pa so jim — kot so pokazali dogodki v zadnjih mesecih — povsem ušli z vajeti.

V manj kot letu dni, kar sem v Italiji, se je vsaj dvakrat govorilo o poskusu državnega udara. Toda s to zadevo se je ukvarjal še moj predhodnik. Če se bo torej zgodilo kaj novega, in o tem novem se govori ves čas v tem sušnem mesecu, ko so prave politične novice redkost, se bo zgodilo s komunisti v njihovem približevanju sferi oblasti. Toda večji del italijanskega političnega telesa je proti temu. Lahko se zgodi tudi kaj prav nasprotnega, kot obeta zadnji Fanfanjev nastop v »Popolu«: Italijo utegne doleteti — glede na njen novi politični položaj v Sredozemlju, tudi kaj prav »novega«. Utegne dobiti vlado, ki jo bodo načrtovali pač tam, odkoder bo prišel denar in pomoč za prebroditev krize, z denarjem in s pomočjo pa tudi nove vojaške baze.

Toda vse to je, kot smo dejali, politična futurologija. Toda tu, v združenju tujih novinarjev v Rimu, v ulici Mercede nasproti glavne pošte, je leta tako blizu ameriškim kot sovjetskim ali nemškim novinarjem. Zakaj se potem ne bi z njo v soboto avgusta 1974 ukvarjal tudi slovenski, kateremu se tista tema o Italiji, v kateri se v obdobju enega dopisniškega mandata ne zgodi prav ničesar, zelo močno izmika.

Peter Breščak

Po evropskem prvenstvu v plavanju

Hormoni ali sistem?

Dvomi ob novih rekordnih dosežkih plavalk NDR

Ni več in ni manj kot 71,43 odstotka svetovnih ženskih rekordov v plavanju je v posesti plavalk NDR. Bolj praktično rečeno, od 14 disciplin olimpijskega programa, so v desetih rekorderke vzhodne Nemke. K temu velja priložiti še tri evropske rekorde, pa je podoba še popolnejša, kajti le zahodna Nemka Justenova se je vrnila v to plejado in si senzacionalno prilastila rekord na 100 metrov prsno. To je vsekar izjemen fenomen, ki pozna neskončne razprave o načinu in sredstvih, s katerimi strokovnjaki iz NDR s svojimi plavalkami dosegajo tolikšne uspehe. Tudi na minulem evropskem prvenstvu na Dunaju je bila to osrednja tema pogovorov, ki so večinoma izbirali iz področja in očiščeni, da ta pot do vrha ni normalna.

Večina se je tudi v dunajskem Praturu vrtila okrog tega vprašanja kot maček okrog vrele kaše. Pa samo do trenutka, ko je nekdo na glas spregovoril besedico »moški hormoni«. To je bila tista iskra, ki je zanetila požara. Že lani na svetovnem prvenstvu v Beogradu so potekale razprave o tem, povzročil pa jih je že na prvi pogled več kot očiten telesni razvoj in napredni deklet iz NDR, ki so v letu dni dobile po 7 in več centimetrov pri višini in po nekaj kilogramov teže. Tudi njihovi globlji glasovi pri odgovorih na zastavljena vprašanja so se podpirali dvome.

»Morda v sodobnem svetu res lahko napraviš ženske moškega, a bi morali potem iti tudi naprej, saj bi s takšnimi čarobnimi napitki morali pomagati tudi fantom, pri čemer pa je res težko reči, da bi v nadaljnjem

razvoju iz njih napravili ribe,« so najprej reagirali zastopniki NDR na Dunaju, ki so prav gotovo že navdane naveličani nenehnih vprašanj v tej smeri.

Farmakologija, pomembna veda

»V NDR so idealno združili šolo, trening in medeno,« je med prvimi komentiral fenomenalne ženske dosežke večkratna evropska in svetovna rekorderka Nizozemka Ada Kok. In nato se je začelo. O medicini, o znanstvenem delu, o izredno pomembni vidi farmakologiji, o hormonih, vitaminih, poživilih itd. Zanimivo je, da je bilo proti pričakovanju najmanj govora o poživilih samih, ker so organizatorji z glasovanjem 8:3 odločili, da na dunajskem prvenstvu kontrole poživil ne bo. Samo dve leti prej je American Demont moral vrniti olimpijsko zlato kolajno, ker je pregled pokazal, da je užival enega izmed prepovedanih. Na Dunaju pa nič, čeprav je zdaj zahteva za svetovno prvenstvo v kolumbijskem Calju spet jasna — kontrola jemanja poživil mora biti obvezna.

»O tem ni dvoma,« pravi podpredsednik evropske plavalne federacije LEN Firsov. »Pri nas v Sovjetski zvezi inštituti že dolgo raziskujejo predvsem uporabnost vitaminov, ki so za sportnike vsekakor priporočljivi. Vprašanje je samo, kdaj jih jemati, kakšne, katere in v kakšnih količinah. Rezultate o tem bomo imeli prihodnje leto. Kar pa zadeva te hormone, menim, da so podtikanja na račun plavalk NDR brez podlage. Vsa skrivnost njihovih uspehov je v delu in njihovem sistemu selekcije mladih talentov.«

»Nasploh je tempo rekordov pri

ženskah v zadnjem obdobju mnogo hitrejši kot pri moških. Rezerve so pač bile in so še pri dekletih večje,« pojasnjuje vodja plavalnih trenerjev prof. dr. Kurt Schramme. »Razen ZDA imajo vse druge države s tem še vedno probleme. Jasno pa je, da so vse raziskave pokazale, da so med 14. in 17. letom starosti dekleta v prednosti. Za vrhunske dosežke tudi biološko dozorijo kakšni dve leti pred fanti in to se da izkoristiti. Razen tega pa je z dekleti v tem obdobju lažje delati, saj še nimajo drugih skrbi in ambicij, medtem ko fantom že rojijo po glavi nogomet, motorizem pa tudi dekleta. Toda slej ko prej bomo našli način uskladitve tega razvoja tudi za fante.«

Pomembno je zapestje

V svetu se zdaj že mnogo govori o novi teoriji zapestja. Natančen pomenek koščic v zapestju otroka in podrobna analiza naj bi skoraj natančno pokazala, kako se bo otrok razvil, koliko bo zrastle, kakšen razpon rok bo imel itd. Torej bi že na ta način lahko izjemno dobro selekcionirali otroke po njihovih »bododnjih« telesnih pogojih za ukvarjanje s posameznimi panogami športa. A to je za zdaj seveda še teorija, s katero pa si je vendarle malce morda že moč pomagati.

V NDR pa raje gradijo na bolj trdnih osnovah. Že skorajda v otroških vrstah, obvezno pa v osnovni šoli, s podrobnejšimi pregledi in testiranjem izberejo otroke za posamezne športne vrste, s čimer se začne že tudi ožja specializacija. A tudi takšno metodo so opazovali že imenovali »mečloveško«. Ko namreč otroka zajame takšna širša selekcija, se zanj že začnejo nove obveznosti, prehod v ožji izbor pa pomeni tudi slovo od »navadnega«

življenja. Najprej je na vrsti selitev v športno šolo in internat, kjer mu ostane v veliki meri samo sport in šolanje, vse seveda pod strogim nadzorom pedagogov in zares visokokvalificiranih športnih trenerjev. Zadnja stopnja tega procesa je nato »zlata obdelava«, ko imajo bodoči šampioni vsak svojega trenerja, ki jih pripelje na vrh. A prav to obdobje je najkrajše, in ko se mlada plavalca zavijeta na vrhove, ko doseže svetovni rekord, ko na velikem tekmovanju osvoji kolajno in ji ob dvigu zastave NDR zaigrajo himno, pravzaprav začne tudi sestopati, kajti svojo nalogo je opravila.

Tudi starši pri tem niso povsem brez vloge. Ne morejo sicer vplivati na razvoj svoje deklice ali tudi dečka, a morajo pred tem vzpomom prestopiti tudi svojo preteklost. Ni namreč skrivnost, da pri najhujših izbranih strokovnjaki preverijo tudi v družini priložene lastnosti in nadarjenosti, ki so pogoj za uspešen razvoj in so lahko dedne. Tudi do starih staršev v obeh vejah seže vseh takšno preverjanje. In ob takšnem resnično popolnem sistemu dela in izbira se res ni čuditi, da v NDR rastejo šampionke kot gobe po dežju.

»Trebja se samo delati, vztrajati in izpopolnjevati sistem ter upoštevati vse znanstvene dosežke in dognanja,« pravi se dr. Schramme. »Za olimpijske igre 1976 v Montrealu že pripravljamo nov rod plavalk in plavalcev, rojenih v letih 1958, 1959 in 1960.«

Tudi družbena ureditev odločilna

Torej natančno letnike, ki bodo stari v Montrealu med 14. in 17 let in bi po vseh telesnih procesih morali ta

krat dozoreti in doseči vrhovec sposobnosti.

Mnogi strokovnjaki in spremljevalci takega razvoja na Zahodu opozarjajo, da je treba te dosežke gledati tudi s stališča družbene ureditve. Nič čudnega namreč ni, da so dosegle najvišje svetovno raven prav vse športnice iz socialističnih držav. Z uveljavitvijo in utrditvijo položaja žensk v družbi nasploh so le-te tudi v športu dobile nove možnosti. Tudi mnogi trenerji in vzgojitelji se danes mnogo bolj sproščeno in laže odločajo za delo s športnicami kot pred 20 leti, kajti spoznali so, kako ogromne možnosti za uspeh in napredovanje se jim ponujajo.

»Tudi telesne sposobnosti silijo v to, kajti dekleta se med svojim razvojem lahko izredno izkažejo tudi v športih, kjer je odločilna vzdržljivost, in med te vsekakor sodi plavanje,« zatrjuje vzhodnonemški športni zdravnik dr. Rolf Donath, bivši šampion na 1.500 metrov.

In prav v plavanju, atletiki, smučarskih tekih, umetnostnem drsanju in veslanju se lahko vedno znova navdušujemo nad dosežki športnic iz NDR.

Dvom pa ostane

In ko se je tudi ob dunajskem plavalnem prvenstvu polemika o vsem tem že skoraj pomirila, je prišlo do nove eksplozije.

»Nič me ne bo preprečilo, da ni tudi hormonov vmes,« je zadržal zdravnik švedske reprezentance dr. Bengt Ericson v intervjuju za stockholmski »Expressen«. Predsednik švedske plavalne zveze je člana svoje ekipe seveda takoj demantiral a spet se je začelo znova.

»Kaj mnogi ne morejo verjeti, da je kaj takšnega moč doseči samo z

organiziranim delom in dosti zgodnjo selekcijo, a drugega načina najbrž res ni,« je poskušal pomiriti duhove tudi madžarski zdravnik dr. Solomon. »Ne morem namreč verjeti, da bi kdo, kjerkoli v svetu, poskušal namerno in le za ceno športnega uspeha napasti zdravje mladega človeka. Tega preprosto ne morem verjeti in prepričan sem, da tako daleč človeštvo le še ni padlo, da bi počeno kaj takšnega. Vsaj ne v plavanju.«

A polemika o problemu hormonov in ženskih dosežkih najbrž vseno še dolgo ne bo konec. Vseeno je zdaj, ali gre za hormone, vitamine ali poživila, dejstvo je, da medicina s svojimi posameznimi vejami sega vse globlje v šport in neposredno tudi v rezultate. Ob vseh novih znanstvenih dosežkih se tudi seznam prepovedanih preparatov čedalje bolj širi, a pojavljajo se novi in tudi preizkusi ženskosti s tem izgubljajo učinkovitost in smiselnost.

Mnogi omenjajo tudi primer bolgarskih atletin in opozarjajo na novo možno pot. Bolgarske atletinje so se v zadnjih letih dokaj hitro ozbile, rodile otroke in ko so tako svojo materinsko dolžnost opravile in uredile, želje po družini, so nemudoma začele dosegati rezultate, ki se jim prej niti približati niso moge....

In tako se najbrž ne bo moč izogniti, da ne bi pri vsakem novem ženskem dosežku, kjer odločata moč in vzdržljivost, pomislili tudi na hormone, na farmakologijo sploh.

Dovolj je sicer tudi dokazov, kaj vse lahko dekleta ob idealnih razmerah in sistematičnem delom dosežejo, a v ljudeh je pač, da vsemu ne verjamejo zlahka. In zato dvom v »normalnost« rekordov in poti do njih ostaja in bo ostal, še zlasti, ker so vodilni športni tabori za druge hermetično zaprti.

Stane Trbovc

Slovenija je postala bogatejša za eno turistično pridobitev — za alpsko turistični center Bovec — Kanin, ki bi mu stežka natančneje opredelili dolžino sezone. Bovško je mikavno že od nekdaj a še mikavnejše je postalo zaradi razsežnih smučišč na Kaninu, do koder je iz Boveca speljana gondolska žičnica. Beseda bogatejša ta čas sicer še nima prave veljave. Kljub naložbi, vredni 110 in še nekaj milijonov dinarjev, alpsko turistični center na bovškem se ne premore marsičesa, kar bi prispevalo k sklenjeni podobi centra, funkcionalnosti in predvsem k temu, da bi lahko začel polno življenje in poleg tudi eksistirati.

Preprosto tudi ne more, saj je pred petimi leti začeto delo zastalo na trideset poti, torej nedokončano. Ob tem najbrž ni treba posebej poudarjati, da je bilo delo na izgradnji novega turističnega središča zastavljeno v času, ki je bil razmeroma naklonjen turističnim investicijam, in da so temu sledila zaradi devalvacije, podražitev in inflacije. In ATC Bovec — Kanin je bil v izgradnji prav v takšnem času, povrh pa odvisev izključno od kreditov. Pa je zmanjkalo denarja tik pred koncem, za finiš, za štart, za prve sadove, ki bi jih morali začeti pobirati. Gradnja je potekala tudi prepočasno, tako da so kreditorji nemohane »velikanee« že pritisnili s prvimi akceptnimi nalogi za anuitete.

Kaj je zgrajenega, kako naprej?

Materialna osnova bovškega turizma je bila pred leti minimalna, kot so tudi bile minimalne možnosti, da bi se ta naravni alpski svet lahko

vklučil v celovitejši slovenski turistični prostor. Pot, ki je bila zadnja leta ubrana, to je najprej izgradnja infrastrukture in nato hotelskih objektov, ni mogla biti drugačna. Drugo brez prvega ni možno. Seveda pa je vprašljivi sistem financiranja infrastrukture, dvakrat vprašljiv za nerazvit predel.

Gradnja alpskega turističnega centra Bovec — Kanin so financirali jugoslovanska investicijska banka 56 milijonov din, ljubljanska banka — centrala 35 milijonov din, podružnica LB v Novi Gorici 13,1 milijon din ter konzorcij ATC 11,4 milijone din (delno oročitev). Največ denarja je veljala gradnja gondolske žičnice na Kanin — 2220 metrov visoko. Za tako zahtevno delo so bile potrebne številne predpriprave, kot so tovorna žičnica in drugo, nato gradnja ceste, strojne naprave, kupljeni pa sta tudi že sedežnica in vlečnica. Ta osnovna investicija je doslej stala 59 milijonov din. Ker je zmanjkalo denarja iz kreditnih virov, so ostala nekatera dela na vrhu nedokončana. Predvsem je zmanjkalo denarja za gradbena dela, ki so nujna za postavitev sedežnice in vlečnice in

za montažo le-teh. Potrebno bo tudi urediti proge in parkirišča ob spodnji postaji žičnice. Računajo, da bi za vsa ta dela potrebovali 11,3 milijone din. Restavracija na vrhu je sicer postavljena (doslej je veljala 13,9 milijona din), vendar je to potrebno zaključiti instalacijska dela in kupiti opremo. Da bi vse to uredili, bo nujno primakniti še kakih 5 milijonov din. Eno k drugemu torej skupaj za Kanin še kakih 18 milijonov din. O tem, kaj bi se v sedanjem trenutku še dalo odločiti brez večje škode za normalno funkcioniranje in normalno oskrbo smučarjev in drugih gostov, bi se še dalo razpravljati.

V dolini, v Bovu so za 30,4 milijona din zgradili, sicer z enoletno zamudo, lep hotel Kanin visoke B kategorije, ki premore 240 ležišč. Hotel premore med drugim tudi ogrevan bazen, arhitekt pa je za svojo izvirno stvaritev lani prejel najvišje beograjsko priznanje.

Ob hotelu bo potrebno še nekaj malega postoriti, tako za dobra 2 milijona, razen tega je zmanjkalo denarja za kritje zagonskih stroškov, za

obratna sredstva ter za pokritje tečajnih razlik pri uvoženih oprehi.

Za vse to se je skoro v celoti vedelo med gradnjo novega centra. Seveda pa so se s približevanjem finiša z veliko naglico kopicili pred investitorja — bovško gostinsko podjetje — nepremostljivi problemi zaradi podražitev investicije. Novih sredstev za nadaljevanje oziroma dokončanje objektov kreditorji niso bili več pripravljivi dati. Ker je turizem nasploh postal manj mikaven za prosti kapital, je do določene mere tudi razumljivo zavlačevanje dokončanje financiranja sicer krepkega zalogaja na Bovškem. Stanje je naravnost zgroze. Ne samo da za dokončanje prve faze ATC Bovec — Kanin trenutno še ni na voljo več — Kanin trenutno še ni na voljo nove sezone, če bodo seve dani pravčasno, zagotovili funkcionalen štart alpskega turističnega centra, temveč je hkrati prisotno neizprosno dejstvo, da gostinsko podjetje Bovec, ki letos računava na dobrih 12 milijonov dinarjev skupnega prometa, ni kos položaju, v kakršnem je sedaj in bo najbrž še nekaj let, odplačevati najete

dolgove. Tega tudi ne bi bil sposoben storiti kdo drug, ki bi ob tej investiciji nastal čisto na novo. Konzorcij alpskega turističnega centra bi npr. lahko ustanovil podjetje v izgradnji.

Troje rešitve

O tem, da je potrebno začeto investicijo Bovec — Kanin speljati do kraja, najbrž ni nobenega dvoma. Tako kolektiv bovškega podjetja kot občinska skupščina Tolmin si prizadevata bankam predočiti nastale razmere. V ospredju pogovorov je predvsem predlog, da bi banke odložile začetek odplačila anuitet, torej sprejele ustrezne moratorije za kredite. Z LB so, tako zagotavljajo predstavniki občinske skupščine Tolmin, pogovori uspešni, z vodstvom JIB pa jih bodo začeli še ta mesec. Sočasno je, kajpak, aktualno tudi vprašanje najnujnejših kreditov za ustrezno zaokrožitev naložbe v alpsko turistični center Kanin. Če ne bi tako ravnali, bi tudi mora-

torij ostal brez pravega haska.

Tisto neizprosno dejstvo, da bovško gostinsko podjetje samo in v sedanji obliki še lep čas ne bo kos odplačilu anuitet, samo za objekte zgrajene po letu 1970 znašajo 8 milijonov din letno, je v teh mesecih enakovredno prisotno kot vse drugo. ATC Bovec — Kanin torej išče partnerja. V zvezi s tem na Tolminskem menijo, da bi bila najbolj pravnjavna kakšna turistična agencija, seveda uveljavljen partner, ki bi bovško-kaninsko naložbo ustrezno valoriziral. Priznavajo, da z razpoložljivimi kadri v občini samostojno ne bi bili kos vsem nalogam na domačem in tujem turističnem trgu. Sicer pa bi utegnili postati bodoči partner za ATC Bovec — Kanin tudi kdo drug. Ne dvomijo namreč, da bo spričo nekaterih prednosti in predvsem zaradi izredne dolžine smučarske sezone, saj je na Kaninu dovolj snega za smučanje tja v pozno poletje, alpsko turistični center postal komercialno mikaven v ne preveč odmaknjeni bodočnosti. Ta čas je seveda mogoče uspešno skrajšati na več načinov.

Pri odpiranju bovškega turizma širšemu krogu porabnikov — smučarski tereni morejo npr. sprejeti tudi do 10.000 smučarjev na dan — pa so še kako pomembne solidne cestne zveze. Predvsem gre za boljše cestne povezave z ljubljano pred Tolmina in Idrije, po tej je tu zveza Bovec-Gorica in Bovec-Predel. S slednjih dveh smeri je med drugim računati na večji dotok tujih turistov. Prav gotovo je realno računati, da bo moč postopno v nekaj letih vsaj nekatere cestne odseke posodobiti za povečan in varnejši prometni pretok.

Ce naj bi časovna postopnost veljala za prometne zveze, druge rešitve v zvezi z novo razsežnostjo bovškega turizma najbrž ne prenesajo odlogov. Škoda je naložba, da jih ne aktiviramo v celoti. Nasploh tudi ne manjka tako velik kup denarja. In prav gotovo bi bilo dokaj nevarno, če ne bi reagirali dovolj smotrno in hitro.

Franjo Krivec

Turistična pridobitev

Bovško-kaninski oreh

Komercialno mikaven center

